

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних відносин

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

«Ядерний чинник у російсько-американських відносинах»

(тема кваліфікаційної роботи українською мовою)

«The nuclear factor in Russia–US relations»

(тема кваліфікаційної роботи англійською мовою)

Виконав: здобувач денної форми навчання
спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії

(код, назва спеціальності)

Освітня програма Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

(назва)

Янчук Ярослав Олександрович

(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача)

Керівник к. політ. н., доц. Сіновець П.А.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали) (підпис)

Рецензент к. політ. н., доц. Дубовик В.А.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри

Захищено на засіданні ЕК № 5
протокол № від 20 р.

№ від 20 р.

Оцінка / /
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Завідувачка кафедри

Ольга БРУСИЛОВСЬКА

(підпис)

(прізвище, ім'я)

Голова ЕК

Віктор ГЛЕБОВ

(підпис)

(прізвище, ім'я)

Одеса 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Школа неореалізму у контексті дослідження ядерного чинника.....	7
1.2 Характеристика наукової розробки проблеми.....	14
1.3 Джерельна база дослідження	23
РОЗДІЛ II. СТРАТЕГІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ У РОСІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	28
2.1 Теоретичні засади стратегічної стабільності	28
2.2. Реалізація стратегічної стабільності у системі контролю над озброєннями ..	34
2.3. Відмінності підходів США та РФ до стратегічної стабільності: дискурс і практики 40	
2.4. Огляд ядерних доктрин Сполучених Штатів та Російської Федерації.....	47
РОЗДІЛ III. ЯДЕРНИЙ ЧИННИК В РАМКАХ КРИЗИ СТРАТЕГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ. KEYС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022-2025 РР.	60
3.1. Ядерний шантаж Російської Федерації як інструмент політичного тиску.....	60
3.2. Реакція США на російський ядерний шантаж у контексті війни проти України (2022–2025 рр.)	70
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
Додаток 1. Еволюція ядерних арсеналів США та РФ	98
Додаток 2. Ядерні арсенали держав на момент січня 2025 року.	99

ВСТУП

Темою даної магістерської роботи є ядерний чинник у російсько-американських відносинах. Варто зазначити, що в умовах глобальної нестабільності, важливі відносини всіх ядерних держав, але для дослідження системоутворюючими є російсько-американські відносини, оскільки вони формують порядок денний сучасних міжнародних відносин. У сучасних умовах кризи міжнародної безпеки саме взаємодія двох провідних ядерних держав залишається одним із ключових детермінантів стратегічної стабільності, режиму контролю над озброєннями та ризиків ескалації. Наукова актуальність роботи полягає в потребі глибокого аналізу того, яким чином ядерний чинник одночасно стабілізує через логіку стримування і дестабілізує через доктринальну невизначеність, сигналювання та конкуренцію у сфері озброєнь російсько-американські відносини. Практична актуальність дослідження полягає в його значенні для подальшого розвитку міжнародних відносин, оскільки анексія Криму Росією у 2014 році завершила друге ядерне століття та автоматично почала відлік нового – третього ядерного століття. Для України врахування ядерного чинника у своїй зовнішньополітичній стратегії є ключовим, оскільки він впливає на межі підтримки, темпи ескалації та загальну конфігурацію безпекового середовища навколо держави.

Дослідження є емпіричним та спрямоване на аналіз впливу ядерного чинника на російсько-американські відносини. Залежною змінною в даному дослідженні виступають російсько-американські відносини. Незалежною змінною – ядерний чинник.

Дослідження є агентним, адже в центрі аналізу – рішення та поведінка конкретних політичних акторів і інститутів, насамперед керівництва США та РФ, які формують і транслують ядерні сигнали та визначають рамки стратегічної взаємодії.

Дослідницьке питання: Яким чином ядерний чинник впливає на стратегічну стабільність в російсько-американських відносинах?

Мета роботи – виявити механізми впливу ядерного чинника на стратегічну стабільність у російсько-американських відносинах, з урахуванням еволюції доктринальних підходів США та РФ і практик сигналювання/управління ескалацією в умовах війни РФ проти України.

Поставлена мета обумовлює такі завдання дослідження:

1. сформулювати теоретичні засади дослідження ядерного чинника.
2. проаналізувати стратегічну стабільність у російсько-американських відносинах через теоретичні підходи, інституційну архітектуру контролю над озброєннями, відмінності підходів США та РФ і еволюцію їх ядерних доктрин;
3. дослідити кейс російсько-української війни 2022–2025 років як прояв кризи стратегічної стабільності, механізми ядерного шантажу РФ та реакцію США.

Об’єктом дослідження є російсько – американські відносини.

Предметом дослідження є ядерний чинник у цих відносинах.

Перша гіпотеза дослідження полягає в тому, що ядерний чинник є визначальним, структуроутворюючим елементом російсько-американських відносин.

Друга гіпотеза: ядерний чинник не є визначальним, а є вторинним у російсько–американських відносинах.

Хронологічні рамки охоплюють період від 1991 року, коли розпад СРСР змінив структуру міжнародної системи та двосторонніх відносин із США до сьогодні.

У даній роботі як основний метод дослідження використано метод кейс-стаді, а також ряд допоміжних методів. Зокрема, порівняльний аналіз щодо ядерних доктрин РФ та США. Контент-аналіз і дискурс-аналіз для дослідження промов і сигналів російського та американського керівництв. Серед якісних методів застосовано історичний метод для відтворення еволюції підходів щодо стратегічного планування США та РФ, який дає змогу досліджувати події в динаміці та виявляти зв’язки між різними етапами

розвитку ядерної політики США та РФ. Крім того, використано такі якісні методи, як метод збору та аналізу даних, дослідження ЗМІ та інтернет-дослідження.

У першому розділі використано аналіз наукової літератури та вторинних джерел, що дозволило окреслити основні підходи школи неореалізму у міжнародних відносинах до вивчення ядерного чинника й сформувані теоретико–методологічні рамки дослідження. Допоміжно застосовано інтернет-дослідження для систематизації актуальних академічних і аналітичних матеріалів. У другому розділі застосовано інтернет–дослідження, контент–аналіз та роботу з вторинними джерелами для аналізу основних підходів США та РФ щодо імплементації ядерного чинника у свої доктринальні документи та історичний метод для реконструкції подій в динаміці. У третьому розділі основну роль відіграє метод кейс-стаді у поєднанні з дискурс–аналізом, що дозволяє оцінити специфіку використання ядерного чинника та сигналювання під час російсько-української війни.

Наукова новизна полягає у тому, що ядерний чинник розглядається не лише як елемент стримування, а як механізм, що поєднує теорії стримування/примусу, інституційну архітектуру стратегічної стабільності та поведінку США і РФ у період гострої кризи. Особливість дослідження ядерної політики США та РФ полягає у порівнянні доктринальних положень із практиками сигналювання та контролю ескалації у 2022–2025 роках, що дозволяє розрізняти декларативну і операційну логіку. Подальшого розвитку набуває емпіричне пояснення того, як ядерний шантаж і управління ескалацією впливають на стратегічну стабільність, контроль над озброєннями та межі ескалації в умовах війни високої інтенсивності в Європі.

На сьогодні у вітчизняній науці нами не було виявлено комплексних робіт, які б досліджували роль ядерного чинника у російсько-американських відносинах в динаміці з 1991 року і до сьогодні. Таким чином, дана робота робить внесок у розвиток наукових досліджень щодо ядерного стримування,

а також розвиває погляд на ядерний чинник як системоутворюючий елемент російсько-американських відносин.

Апробація результатів дослідження здійснена у формі виступу на VII науковій конференції «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» та тез (Тези наукової конференції для викладачів, здобувачів PhD та магістрантів, 28 травня 2025 р., ОНУ імені І. І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2025. – С. 17-18).

Перший розділ роботи зосереджується на теоретичному аналізі основних положень школи неореалізму у міжнародних відносинах, а також на аналізі ядерного чинника в теорії неореалізму. Другий розділ досліджує стратегічну стабільність як ключовий вимір взаємодії США і РФ: від теоретичних підходів до того як це реалізується у вигляді контролю над озброєннями, відмінностей у підходах США та РФ і еволюцій доктрин. Третій розділ присвячено кейсу російсько-української війни 2022–2025 років, у якому ядерний чинник проявляється через механізми шантажу, сигналів, реакції та управління ескалацією, що дозволяє емпірично перевірити гіпотезу на основі методу кейс-стаді.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 99 сторінок, список посилань вміщує 131 назву.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Школа неореалізму у контексті дослідження ядерного чинника

Серед сучасних теоретичних підходів, що дозволяють пояснювати конкуренцію великих держав і логіку їхніх рішень, важливе місце займає школа неореалізму. Цей теоретичний напрям міжнародних відносин виходить із того, що поведінка держав значною мірою визначається не стільки внутрішніми чинниками акторів, скільки обмеженнями міжнародної системи, в межах яких безпека набуває першочергового значення. Для дослідження ядерного чинника це принципово, адже ядерна зброя й пов'язані з нею стратегії є концентрованим вираженням системної логіки виживання та стримування (Waltz, 1979).

Слід підкреслити, що в межах неореалізму держава розглядається як актор, який змушений діяти у середовищі структурної невизначеності, де наміри інших учасників не можуть бути гарантовано перевірені. Це створює ситуацію, у якій навіть формально оборонні кроки опонента можуть інтерпретуватися як підготовка до наступу, а отже стимулюють дії “на випередження” у вигляді нарощування спроможностей або зміни доктринальних установок. У ядерній сфері така невизначеність посилюється високою ціною помилки та катастрофічними наслідками ескалації (Waltz, 1979).

Анархія міжнародної системи у школі неореалізму означає відсутність наддержавного центру, здатного забезпечити всім учасникам надійні гарантії безпеки. Саме тому держави діють у режимі самопомоги, де центральною метою стає не добробут або прогрес, а мінімізація екзистенційних ризиків і забезпечення виживання. За таких умов ядерні сили постають не як випадкова змінна, а як інструмент, що безпосередньо пов'язаний із базовою функцією держави – уникнути фатальної поразки (Waltz, 1979).

Дилема безпеки логічно впливає з анархії та самопомоги, оскільки будь-яке посилення оборони може породжувати у противника страх втрати

відносної безпеки. У контексті ядерної політики дилема безпеки проявляється особливо гостро: модернізація носіїв, зміни у системах командування й контролю, розвиток протиракетної оборони або високоточних засобів ураження можуть сприйматися як кроки, що підривають взаємну уразливість і, відповідно, стратегічну стабільність. Отже, ядерний чинник працює не лише як чинник стримування, але й як джерело підозр, що запускає цикли взаємних компенсацій (Glaser & Fetter, 2001).

Структура системи у неореалізмі задається передусім розподілом можливостей, а отже питання потуги набуває системного характеру і виходить за межі випадкових політичних рішень. У цьому розумінні ядерні арсенали великих держав формують верхній рівень матеріальної потуги, визначаючи межі допустимого ризику у кризових ситуаціях і задаючи рамки для співіснування конкуренції та обмеженої співпраці. Саме тому аналіз ядерного чинника є логічним продовженням аналізу системних властивостей міжнародних відносин (Waltz, 2000).

Полярність як характеристика системи дозволяє пояснити, чому у певних періодах зростає конкуренція за ключові компоненти сили і чому держави так чутливо реагують на технологічні прориви. У полярних конфігураціях зміни у ядерних можливостях чи в інструментах їх нейтралізації (наприклад, через систему ПРО) можуть змінювати очікування щодо ефективності або вразливості, навіть якщо реальні параметри балансу змінюються поступово. У цьому контексті ядерна проблематика тісно поєднується з питанням стратегічної стабільності як системного стану (Layne, 1993).

Балансування у неореалістичній традиції розглядається як базовий механізм реакції держав на загрозу домінування опонента. Тому кроки у ядерній сфері часто мають характер відповіді на сприйняті зміни у співвідношенні сил, а не лише на поточні політичні розбіжності. Відповідно, модернізація ядерної тріади, переоцінка ролі нестратегічних ядерних сил, зміна умов застосування та інвестиції у стійкість командування і контролю

можуть трактуватися як елементи системної конкуренції, ціль яких є відновлення або фіксація балансу (Waltz, 1979).

Теоретична база даного дослідження спирається передусім на концептуальні положення Джона Міршаймера, який у своїй праці «*The Tragedy of Great Power Politics*») формулює підхід наступального реалізму. На відміну від оборонного реалізму, що прагне рівноваги сил, наступальний реалізм виходить з того, що великі держави постійно намагаються посилити свій вплив і безпеку шляхом нагромадження сили. У міжнародній анархії, де немає гаранта безпеки, держави вимушені передбачати найгірші сценарії, а тому максимізація потужності стає єдиним засобом виживання (Mearsheimer, 2001, pp. 37–38)

Міршаймер підкреслює, що навіть у ядерну добу логіка боротьби за владу не зникає. Ядерна зброя створює унікальну форму стабільності, засновану на взаємно гарантованому знищенні (Mutual Assured Destruction – MAD), проте ця стабільність є умовною. Вона стримує безпосередню війну між великими державами, але не усуває змагання у сферах технологій, протиракетної оборони та впливу на стратегічні регіони (Mearsheimer, 2001, pp. 136–139)

У «MAD-світі» держави залишаються обережними, проте не перестають конкурувати, намагаючись отримати перевагу, якщо з'являється можливість прориву.

На думку Міршаймера, ядерна перевага – це спокуса для кожної великої держави, хоча досягти її майже неможливо. Якщо одна держава здатна завдати першого вирішального удару й уникнути відплати, вона стає ядерним гегемоном, для якого традиційний баланс сил втрачає значення. Однак у реальності рівність засобів стримування змушує держави жити у постійній взаємній уразливості, що підтримує стратегічну напругу (Mearsheimer, 2001, pp. 138–139).

Міршаймер також розглядає гонку озброєнь як закономірне продовження цієї логіки. Навіть якщо ядерну перевагу неможливо здобути,

великі держави продовжують змагання, оскільки розвиток військових технологій може неочікувано змінити баланс сил. Так, змагання США й СРСР у період Холодної війни виступало засобом недопущення технологічного відставання і потенційної стратегічної поразки (Mearsheimer, 2001, p. 232).

У контексті сучасних російсько-американських відносин ця теорія пояснює стійкість ядерного чинника у двосторонніх відносинах. Після завершення Холодної війни обидві держави продовжують модернізацію своїх арсеналів, оскільки навіть мінімальна перевага суперника розглядається як загроза виживанню. З позиції наступального реалізму ядерна зброя не усуває змагання, а лише переводить його у форму тривалого суперництва за стратегічну перевагу, у якому стабільність є результатом страху, а не довіри (Mearsheimer, 2001, pp. 45–47; 232).

Раціональність у неореалізмі виступає аналітичним припущенням, що дозволяє пояснювати державну поведінку як спрямовану на мінімізацію загроз і витрат у довгостроковій перспективі. Проте ядерний чинник додає до цієї раціональності вимір керування катастрофою, де ціна помилки не співмірна з ціною звичайних політичних прорахунків. Саме тому питання доктрини, командування і контролю та надійності другого удару стають центральними, оскільки вони визначають, чи буде стримування переконливим у найгіршому сценарії (Jervis, 1989).

Ядерна зброя у неореалістичному баченні часто розглядається як елемент, що радикально підвищує ціну прямої війни між ядерними державами і тим самим зміщує конкуренцію у бік непрямих форм протистояння. За таких умов стратегічна стабільність пов'язується з тим, чи зберігається взаємна здатність до гарантованого другого удару, а також чи не виникають у сторін стимули до роззброювального сценарію або до раннього застосування через страх втрати сил (Wohlstetter, 1959).

У цьому контексті варто звернути увагу на те, що неореалістична логіка не зводить стримування до кількості боєзарядів. Критичними стають

характеристики вразливості та виживання сил, якість систем раннього попередження, стійкість каналів управління та здатність діяти в умовах туману кризи. Саме ці елементи визначають, чи перетворюється ядерний потенціал на стабілізатор, чи навпаки – породжує спокусу до ризикованих рішень у разі сумніву щодо відповідних можливостей опонента (Glaser, 2023).

Окреме місце займає дискусія про ядерні міфи та реальні політичні наслідки ядерного статусу, оскільки ядерна політика нерідко супроводжується стійкими уявленнями, що можуть перебільшувати або недооцінювати певні ризики. У цьому сенсі ядерний чинник є не лише матеріальною змінною, а й елементом політичної інтерпретації, що впливає на стратегічні очікування і на готовність сторін до компромісів або ескалації. Для аналізу відносин великих держав це означає необхідність уважного розгляду того, як формується уявлення про допустимий ризик та можливість перемоги у кризі (Waltz, 1990).

Дебати про поширення ядерної зброї демонструють, що навіть в межах близької до неореалізму логіки можливі різні оцінки стабілізуючого ефекту. Аргумент про потенційну стабілізацію через появу стримування у нових акторів співіснує з аргументами про організаційні збої, ризики помилок, проблеми контролю та небезпеку ненавмисної ескалації. Для даного дослідження ця полеміка важлива тим, що підкреслює: ядерна зброя не є автоматичним гарантом стабільності, а її ефект залежить від системних та стратегічних умов (Sagan, 1996; Waltz, 1981).

Крім того, ядерний чинник у неореалізмі слід розглядати через призму стратегічної стабільності як взаємної відсутності стимулу до першого удару. Якщо у сторін з'являється переконання, що відповідь може бути нейтралізована, або що вікно можливостей для роззброєння відкривається, стабільність підривається навіть без фактичного застосування сили. Саме тому технологічні зміни, пов'язані з ПРО або високоточною зброєю, можуть

набувати політичної ваги, непропорційної до їхнього реального поточного впливу (Glaser & Fetter, 2001).

Ризики ненавмисної ескалації доповнюють неореалістичну теорію, оскільки демонструють, що небезпека виникає не лише від свідомого рішення застосувати, а й від помилок, неправильних сигналів та динаміки кризи. Особливо небезпечними є ситуації, коли конвенційні операції можуть створювати тиск на ядерні рішення або руйнувати уявлення про контрольованість конфлікту. Це означає, що ядерний чинник в аналізі великих держав має включати не лише стратегічні сценарії, а й механізми переходу від звичайного рівня до ядерного (Posen, 1982).

Водночас проблема ненавмисної ескалації не обмежується питанням випадковості, оскільки вона вказує на структурну взаємодію між конвенційною війною та ядерними ризиками. Якщо у ході бойових дій виникає загроза критичної поразки або втрати контролю, у сторони може з'явитися стимул підвищити ставки задля зупинки противника або для нав'язування умов. У такій ситуації ядерний чинник стає інструментом страхування від найгіршого сценарію, що знову ж таки повертає аналіз до неореалістичного імперативу виживання (Posen, 1991).

Не менш важливим є європейський вимір ядерного стримування, де історично поєднувалися питання конвенційного балансу та стратегічних гарантій. Саме тут особливо виразно проявляється напруження між прагненням захистити союзників і необхідністю уникнути неконтрольованої ескалації. Для теми, що стосується відносин великих держав, цей вимір дозволяє побачити, як ядерна логіка трансформує практичні сценарії стримування, розміщення сил і кризового управління (Mearsheimer, 1984).

У межах дослідження доцільно враховувати й категорію стратегічної культури, оскільки стійкі уявлення про допустимі форми застосування сили можуть впливати на те, як інтерпретуються сигнали противника і як визначаються пороги ескалації. У цьому сенсі стратегічна культура не замінює структурний аналіз, але уточнює, яким чином загальні стимули

системи перекладаються у конкретні доктринальні установки та сценарії. Для ядерної проблематики це важливо, бо доктрина і культура можуть змінювати очікування щодо готовності до обмеженого застосування ядерної зброї (Snyder, 1977).

Показовим є й те, що сучасні дискусії про стримування дедалі частіше виходять за межі класичної моделі взаємно гарантованого знищення (MAD) і включають питання демонстрації рішучості, підтримки союзників та стримування через взаємодію з конвенційними засобами. У такій постановці ядерний чинник починає працювати не тільки як заборона на війну, а як елемент більш складного стратегічного торгу, де ризик використовується як інструмент політичного впливу. Це знову актуалізує неореалістичну проблему того, як у конкурентній системі держави обирають між стримуванням і примусом (Betts, 1987).

Неореалізм дає можливість розглядати ядерний чинник як системотворчу змінну, що формує межі конфлікту, логіку стримування та параметри стратегічної стабільності у відносинах великих держав. Такий підхід дозволяє зв'язати базові категорії (анархія, самодопомога, балансування) з конкретними елементами ядерної політики (другий удар, доктрина, ПРО, кризове управління), не втрачаючи при цьому системної логіки пояснення. Для даного дослідження це означає, що ядерний чинник слід аналізувати як структурний компонент суперництва, а не як епізодичний “фон” політичних подій (Mearsheimer, 2001; Waltz, 2000).

Отже, неореалізм є релевантною теоретичною рамкою для дослідження ядерного чинника, оскільки він пояснює безпекову поведінку держав через структурні властивості міжнародної системи. У цій логіці анархія та самодопомога формують постійну необхідність страхування від найгірших сценаріїв, а розподіл можливостей і балансування визначають, чому саме ядерні сили стають центральним інструментом забезпечення виживання для великих держав.

Ядерний чинник у неореалістичному підході постає двовимірним: з одного боку, він підвищує поріг прямої війни між ядерними державами і підтримує стратегічну стабільність через логіку другого удару; з іншого – породжує специфічні ризики, пов’язані з дилемою безпеки, технологічними змінами, ненавмисною ескалацією та конкуренцією в умовах невизначеності. Саме тому подальший аналіз має зосереджуватися на тому, як у російсько-американських відносинах поєднуються стабілізуючі та дестабілізуючі ефекти ядерного чинника, і як це впливає на стратегічну стабільність.

1.2 Характеристика наукової розробки проблеми

Теоретична база даного дослідження може бути умовно поділена на кілька груп, відповідно до логіки наукових дискусій навколо осмислення ролі ядерного чинника у російсько-американських відносинах. Вихідна точка дослідження полягає у тому, що ядерний чинник у російсько-американських відносинах постійно модернізується – змінюються стратегії його імплементації у зовнішню політику США та РФ, а також постійно оновлюються основні доктринальні підходи до його використання. Тому огляд доцільно структурувати за принципом приналежності авторів до ключових теоретичних і концептуальних підходів, а також виокремити наукові дискусії. Відповідно, огляд джерел вибудовується навколо кількох блоків: теоретико-концептуального, аналізу стратегічної стабільності, дослідження контролю над озброєннями, огляду ядерних доктрин. Останній блок, який досліджує практичний кейс та використовує попередні блоки праць для аналізу присвячено працям щодо ядерного шантажу РФ під час вторгнення в Україну та реакції США

У теоретико-концептуальному блоці центральне місце посідають праці, які сформулювали саму теорію ядерного стримування та імплементацію ядерного чинника у основи зовнішньої політики США та РФ. Перший концептуальний вузол цього блоку пов’язаний із класичною теорією ядерного стримування та «ядерною революцією» як зміною логіки війни між

великими державами. Бернард Броуді одним із перших сформулював ідею про те, що з появою ядерної зброї центральним завданням стає не перемога у війні, а її запобігання. Натомість Альберт Вольштеттер показав, що стабільність не є автоматичним наслідком взаємного страху, а залежить від вразливості сил і організації потенціалу другого удару. Для даного дослідження це важливо, оскільки дозволяє відрізнити декларативне стримування від практичної керованості ризиками ескалації та пояснити, чому сигнали готовності до використання ядерної зброї можуть мати не лише оборонний, а й ефект примусу (Brodie, 1946; Wohlstetter, 1959).

Доповнює ці ідеї школа раціоналістичного аналізу ескалації й примусу, де ключовими є праці Томаса Шеллінга та Генрі Кіссінджера. Шеллінг розглядає ядерну зброю не лише як засіб знищення, а як інструмент торгу, погроз і контрольованої ескалації, що робить релевантним аналіз сигналів і меж ризику. Кіссінджер, у свою чергу, підкреслює, що політика в ядерну епоху пов'язана з вибором між альтернативами, де вартість помилки радикально зростає. Важливим є те, що цей аналіз дозволяє пояснювати ядерний шантаж як політичну технологію, не обов'язково спрямовану на застосування зброї дію, але на зміну рішень опонента через управління очікуваннями щодо ескалації та загроз (Schelling, 1966; Kissinger, 1960).

Ключовою групою у науковій дискусії є школа неореалізму у міжнародних відносинах, яка розглядає ядерний чинник як функцію структури міжнародної системи, балансу сил і проблеми виживання держав. Джон Міршаймер та його теорія наступального реалізму пояснює, що ядерна зброя залишається центральним елементом російсько-американських відносин та структури сучасної міжнародної системи. Вона не тільки забезпечує стримування потенційних нападників, а й виступає інструментом геополітичного впливу та тиску. Він вважає, що наявність ядерного чинника робить прямі війни між великими державами менш імовірними, але водночас посилює суперництво в інших сферах, таких як гонка озброєнь, протиракетна оборона і контроль над стратегічними регіонами (Mearsheimer, 2001).

Кеннет Волтц у тезі «more may be better» обґрунтовує стабілізуючий потенціал ядерного стримування за умов раціональності та страху взаємного знищення, тоді як З. Крігер та А. Ілан-Рот систематизують, як неореалістична логіка пов'язує ядерну зброю із стримуванням, балансуванням та дилемою безпеки. Для даного дослідження це корисно тим, що дозволяє пов'язати ядерні сигнали США і РФ із проблемою відносних вигод та інтересом великих держав до обмеження свободи дій суперника (Waltz, 1981; Waltz, 1990; Krieger & Ilan Roth, 2007).

Також, неореалістичний напрям стосується внутрішніх дебатів про те, чи є взаємна вразливість достатньою умовою стабільності та як співвідноситься стримування з прагненням переваги. Роберт Арт у працях про функції військової сили й модифікації MAD («MAD-plus») показує, що ядерна стратегія на практиці часто балансує між гарантованим потенціалом відплати і пошуком більш гнучких опцій. Чарльз Глейзер, аналізуючи стратегічну ядерну політику, демонструє, як вибір доктринальних установок та планування силової компоненти впливають на стабільність під час кризи (Art, 1980; Art, 1985; Glaser, 1990).

Інший група включає емпіричними та кількісними дослідження, які перевіряють вплив ядерної зброї на конфліктність і результати криз. К. Бердслі та В. Асал на прикладі Кубинської кризи 1962 року ставлять питання про те, чи бомба допомагає вигравати. Ця робота допомагає зрозуміти як протікає конфлікт за наявності ядерного чинника, підштовхує до чіткішої операціоналізації понять «ескалація», «примус», «шантаж», а також демонструє вплив ядерної зброї на швидке закінчення кризи. Водночас їхня слабкість проявляється в обмеженості статистичних моделей у поясненні унікальних логік великих ядерних держав у конкретній війні, де вирішальними стають сигнали, сприйняття та інтерпретації (Beardsley, Asal, 2009).

Окремий блок праць присвячено аналізу стратегічної стабільності у російсько-американських відносинах.

Перший концептуальний вузол цього блоку охоплює літературу, що розвиває поняття «стратегічної стабільності» та показує, що воно є не нейтральним терміном, а полем конкуренції інтерпретацій. Е. Колбі демонструє множинність підходів до стабільності (кризова, стратегічна, пов'язана зі стримуванням і з контролем озброєнь), а також проблему суміщення стабільності й ефективного стримування у практичній політиці. Для даного дослідження це важливо, бо дозволяє пояснити, як США і РФ можуть одночасно апелювати до стабільності та діяти у спосіб, що її підриває, кожна сторона з власних причин (Colby 2013; Colby, 2016).

Наступна група робіт суттєво доповнює дане дослідження, аналізуючи мову стратегічної стабільності та її політичну функцію в російсько-американському діалозі. С. Бідгуд показує, що сторони часто вкладають у поняття різний зміст, що створює ілюзію згоди й одночасно – умови для розчарування та взаємних звинувачень. Це яскраво видно під час огляду процесу перемовин щодо договору New START. Д. Тренін і М. Троїцький наголошують, що стабільність перестає бути суто двосторонньою категорією обмеження ядерних арсеналів та прозорості, та включає високоточні неядерні системи, космосмічний вимір і системи ПРО. Дані праці є важливими для дослідження, бо аналізують, чому переговорні формули про стабільність можуть співіснувати з ескалаційними практиками (Bidgood, 2023; Trenin, 2019; Troitskiy, 2021).

Також цей блок робіт становлять праці, пов'язані із технологічними зрушеннями у ядерних арсеналах та дискусією про друге/третє ядерне століття, де класичні моделі взаємної вразливості зіштовхуються з новими ризиками. Г. Кобленц аналізує стабільність у «другому ядерному столітті», де зростає роль високоточної неядерної зброї та ПРО; А. Кокошин підкреслює історичну тяглість проблеми стабільності, але й її змінність залежно від умов і технологій. Для даного дослідження ці праці допомагають дійти висновку, що навіть без зміни кількості боєзарядів логіка стабільності

може трансформуватися через інші домени конкуренції (Koblentz, 2014; Kokoshin, 2011).

Окремим блоком виділено праці, що інтерпретують сучасні російсько-американські відносини крізь призму ерозії контролю над озброєннями та кризи діалогу. С. Пайфер аналізує проблеми режимів прозорості та угод, С. Бугос фіксує події навколо призупинення участі РФ у New START, а інституційні огляди IFRI демонструють, як руйнування договірних рамок звужує простір прогнозованості. Завдяки цим працям, в роботі зроблено ґрунтовний аналіз правил, верифікації та лімітів для ядерних арсеналів США та РФ, та продемонстровано, чому за відсутності цих механізмів ядерний чинник стає придатнішим для політичного тиску (Pifer, 2020; Bugos, 2023; Ifri, 2018).

Наступний блок робіт вніс суттєвий внесок у дослідження, аналізуючи російську стратегічну культуру та практики стратегічного стримування. Ключовий внесок у дослідження зробила робота П.Сіновець, яка досліджує витоки російської ядерної поведінки та культури РФ у XXI ст. та демонструє логіку дій і стратегічні пріоритети Кремля. К. Брусґорд пояснює, чому Москва намагається розширювати стримування на неядерні домени та використовувати ядерну риторику як компенсатор конвенційної невизначеності; С. Бланк, аналізуючи доктрину та військову політику РФ, показує інституційні й політичні чинники формування доктринальних установок (Sinovets, 2016; Bruusgaard, 2016; Bruusgaard, 2021; Blank, 2011).

Варто відзначити праці С. Каушал і Д. Долзікова, які системно простежують трансформації російської політики від 1990-х до повномасштабної війни проти України, наголошуючи на зміні уявлень про гнучке застосування як інструмент примусу; у їхній інтерпретації саме технологічні й геополітичні зрушення, а також війна проти України, актуалізують нові дилеми контролю ескалації. Це дає змогу дослідити еволюції російської ядерної доктрини як реакції на зміну балансу сил,

технологій і досвіду криз, що дозволяє показати доктрину не як статичний документ, а як процес (Kaushal, Dolzikova, 2025).

Важливий блок формують огляди офіційних ядерних доктрин та їх інтерпретації. Д. Кімболл і Г. Вільямс у профільних аналітичних оглядах фіксують логіку оновлення російських доктринальних підходів у 2024 році, і як політичні заяви й нормативні формули взаємодіють із ходом війни а також причини, чому саме тоді тема ядерної політики стала інструментом сигналювання; подібні тексти важливі для перевірюваності тверджень і коректного розрізнення між зміною тексту та зміною поведінки (Kimball, 2024; Williams, 2024).

Огляд доктрин суттєво доповнюється довідково-аналітичними роботами про арсенали та матеріальні параметри ядерної політики, які створюють фактичний каркас для теоретичних висновків. Х. Крістенсен та співавтори у щорічних оглядах ядерних сил США і РФ описують еволюцію компонентів арсеналів і модернізаційні тренди, що важливо для уникнення описової абстрактності (Kristensen, Korda, Johns, Mackenzie, 2024 & 2025).

Останній блок праць становить роботи про ядерний примус та шантаж РФ, які мали вирішальне місце у російсько-американських відносинах 2022-2025 рр. Р. Беттс у класичній праці показує, що шантаж пов'язаний із балансом ризиків і довірою до готовності піти на ескалацію; О. Зажек аналізує дебати про тактичну ядерну зброю та можливість контрольованої тотальної війни, що дозволяє розкрити механіку обмеженої ескалації як політичного сигналу. Для даного проєкту сильна сторона цього вузла – концентрація на механізмах примусу, тоді як слабкість – ризик механічно переносити схеми Холодної війни на сучасний конфлікт без уточнення контексту (Betts, 1987; Betts, 2013; Zajec, 2020; Zajec, 2022).

Інша група джерел прямо інтерпретує російський ядерний шантаж як виклик глобальному ядерному порядку та режимам обмежень. Українська науковця та професор О. Брусиловська розглядає ядерний шантаж РФ як загрозу нормам і практикам нерозповсюдження та стратегічної

відповідальності, а М. Белл акцентує на поверненні старих уроків ядерної політики у війні проти України. Для даного дослідження це корисно тим, що виявляє нормативний та інституційний вимір ядерного чинника (Brusylovskaya, 2023, pp. 39–52; M. Bell, 2024).

Окрема увага приділена ризикам ядерної ескалації як щоденної проблеми безпеки від 2022 року та описують механізми уникнення неконтрольованого переходу до ядерної фази. У медійних і аналітичних публікаціях підкреслюється, що війна набула ядерного виміру через риторику, демонстрації готовності та страх хибного сприйняття сигналів, що, своєю чергою, впливає на межі допустимих рішень сторін у кризі (Hennigan, 2022; Talmadge, 2022; Bauer, Erästö, Smith, D 2022).

Важливий блок для аналізу цього періоду формують праці українських науковців П.Сіновець та І.Максименко, які досліджують ядерний чинник у російській політиці як комбінацію стримування, примусу й дипломатії саме у війні проти України. П. Сіновець у дослідженні ядерного стримування в американській політичній думці забезпечує концептуальне підґрунтя для зіставлення підходів, а у співавторстві І. Максименко та П. Сіновець аналізується російська ядерна дипломатія у війні проти України як практичне випробування доктринальних установок і режиму стратегічної стабільності. Також П.Сіновець аналізує сучасну зовнішню політику РФ і демонструє ключове позиціонування в ній ядерного чинника (Максименко, Сіновець, 2025; Sinovets, 2024).

Цей блок доповнює дослідження кейсу через аналіз розширеного стримування та союзницьких зобов'язань США в Європі як чинника, який структурує ризики ескалації на європейському театрі. Д. Лі систематизує підходи до розширеного стримування як механізму «парасольки», а в сучасних стратегічних дискусіях показано, як запевнення союзників і партнерів впливає на рамку рішень ядерної держави у кризі. Для даного дослідження це важливо, оскільки ядерний вимір війни РФ проти України не

зводиться до двостороннього формату США—РФ і включає репутаційні та союзницькі ризики (D. Lee, 2021).

Підводячи підсумки, огляд літератури засвідчує високий ступінь теоретичної та емпіричної опрацьованості окремих вимірів проблеми ядерного чинника у російсько-американських відносинах. Ґрунтовно розроблено інструментарій для аналізу ядерного стримування, ескалаційного контролю, примусу та стратегічної стабільності; сформовано розлогу традицію неореалістичних інтерпретацій ролі ядерної зброї у конкуренції великої держав; накопичено значний масив досліджень щодо технологічних зрушень, ПРО та трансформації стабільності у «другому/третьому ядерному столітті». Окремо слід відзначити наявність розвинених емпіричних і змішаних за методами робіт, які оцінюють ефективність ядерного примусу та межі його результативності в кризах, а також значний внесок аналітики щодо деградації режимів контролю над озброєннями і скорочення інституційних механізмів передбачуваності між США та РФ.

Водночас огляд виявляє низку білих плям, важливих саме для дослідження ядерного чинника в умовах війни РФ проти України та його впливу на стратегічну стабільність США–РФ. По-перше, у частині літератури теоретичні моделі стримування і примусу аналізуються відносно автономно від інституційного виміру стратегічної стабільності (договорів, верифікації, процедур кризової комунікації), через що слабше пояснюється, як руйнування договірної архітектури змінює працездатність ядерних сигналів. По-друге, значна кількість робіт фокусується або на доктринальних текстах, або на практиці сигналювання, але рідше системно зіставляє доктрину з поведінкою в реальному часі, що особливо помітно у 2022–2025 роках, коли частина заяв та погроз функціонувала як інструмент примусу, а не як відображення безпосередньої готовності до застосування. По-третє, кількісні та порівняльні дослідження, попри методологічну цінність, лише частково пояснюють механізми ядерного шантажу у конкретному кейсі, де вирішальну

роль відіграють інтерпретації сигналів, репутаційні ефекти та політичні обмеження союзницьких взаємовідносин.

Додатковою прогалиною є обмежена кількість інтегрованих досліджень, які одночасно поєднували б: а) структурні пояснення неореалізму щодо стимулів великих держав; б) еволюцію концепту стратегічної стабільності й його конкурентні інтерпретації у США та РФ; в) детальний аналіз доктринальної еволюції як процесу, що взаємодіє з подіями на полі бою; г) реконструкцію війни РФ проти України як емпіричного тесту для класичних теорій стримування. Часто також або переважає високий рівень абстракції (поняття, моделі, доктринальні категорії), або домінує описова подієвість, тоді як перетин цих вимірів у механізмах прийняття рішень, сигналювання та реакцій сторін залишається недостатньо систематизованим у межах єдиної аналітичної рамки.

Запропоноване дослідження покликане частково заповнити ці прогалини. По-перше, воно розглядає ядерний чинник не ізольовано, а як зв'язковий елемент між теоріями стримування/примусу, інституційною архітектурою стратегічної стабільності та реальною поведінкою США та РФ в період гострої кризи двосторонніх відносин та міжнародної безпеки. По-друге, у роботі системно зіставляються доктринальні положення США і РФ із практиками сигналювання та контролю ескалації у 2022–2025 роках, що дозволяє відрізнити декларативну і операційну логіку ядерної політики. По-третє, на основі методу аналізу кейс-стаді війни РФ проти України та російсько-американської взаємодії у цей період досліджується, як ядерний шантаж і управління ризиками впливають на стратегічну стабільність, інструменти контролю над озброєннями та межі ескалації. Таким чином, робота має поглибити розуміння того, як ядерний чинник трансформує механізми стратегічної стабільності США–РФ у війні високої інтенсивності та які наслідки це створює для міжнародної безпеки.

1.3 Джерельна база дослідження

Джерельна база роботи має комплексний характер й поєднує кілька типів джерел. У структурному вимірі джерела поділяються на первинні (нормативно-правові акти, аналітичні звіти, соціологічні дослідження, матеріали преси й електронних медіа) та вторинні, передусім наукові праці з теорії ядерного стримування, стратегічної стабільності, шантажу використання ядерного чинника у зовнішній політиці.

Дві ключові групи первинних джерел насамперед представлені нормативно-правовими актами й стратегічними документами, які визначають інституційні рамки ядерної політики США та РФ, і окреслюють офіційні уявлення сторін про загрози, умови стримування та забезпечення впевненості ядерного арсеналу. Американський сегмент цієї групи становлять огляди та тексти Nuclear Posture Review і дотичних стратегічних документів оборонного планування, зокрема NPR 1994 як відправна точка постбіполярного періоду, NPR 2002, який закріплює логіку нової тріади й сценарне планування щодо ширшого кола потенційних противників, NPR 2010 із фокусом на нерозповсюдженні та обмеженнях щодо застосування проти держав, що дотримуються ДНЯЗ, NPR 2018 із поверненням до конкуренції великих держав та модернізаційних пріоритетів, а також пакет 2022 National Defense Strategy / Nuclear Posture Review / Missile Defense Review, який узгоджує ядерну політику з ширшим контекстом стратегічного суперництва та підтримки союзників. Російський сегмент первинних нормативних джерел представлений доктринальними актами та офіційними кодифікаціями ядерного стримування, зокрема «Військовими доктринами» 1993, 2000, 2010 і 2014 років, «Основами державної політики РФ у сфері ядерного стримування» (2020) як ключовим документом, що фіксують принципи і умови стримування, а також оновлення 2024 року, важливе для відстеження того, як доктринальні принципи співвідносяться з динамікою війни в Україні. Важливість цього блоку зумовлена тим, що доктрини та огляди одночасно виступають нормативною основою політики й

інструментом стратегічного сигналювання, через що їх аналіз у роботі поєднується з порівняннями реальних дій США та РФ. (U.S. Department of Defense, 1994; U.S. Department of Defense, 2010; U.S. Department of Defense, 2018; U.S. Department of Defense, 2022; Russian Federation Security Council, 1993; Russian Military Doctrine, 2000; Śmigielski, 2010; Trenin, 2014; CNA Russia Studies Program, 2020; Davis, Moss, 2024).

Другий великий блок джерельної бази складають офіційні заяви та публічні комунікації керівництва РФ та США, які відображають не лише позиції, а й практику сигналювання під час кризи. До цього блоку належать прес-релізи та тексти Білого дому, зокрема заяви, звернення та брифінги адміністрації щодо стратегічної стабільності, ризиків ескалації та оцінки російської ядерної риторики, а також промови та публічні звернення президента США Дж. Байдена у 2022–2025 рр., де фіксуються межі допустимого реагування, рамки підтримки України та інтерпретація ядерних ризиків. Аналогічно, російська частина цього блоку охоплює звернення та виступи президента РФ В. Путіна й інших посадових осіб, які задавали тон ядерному сигналюванню включно з формулами про «безпрецедентні наслідки», демонстраціями готовності та апеляціями до доктринальних положень. Принципово важливим документом залишається Спільна заява президентів США та РФ щодо стратегічної стабільності 16 червня 2021 року, яка фіксує рамкову домовленість про недопущення ядерної війни. (The White House & Kremlin, 2021; The White House, 2022; The White House, 2023; Максименко, Сіновець, 2025; Pérez Gil, 2025, p. 22-24).

Ще одну важливу групу первинних джерел формують мемуарні та напівмемуарні свідчення, які дають змогу реконструювати логіку кризового управління, консультацій та оцінки ядерних ризиків в адміністрації президента США Джозефа Байдена. У межах дослідження особливу цінність має книга Б. Вудворда, яка описує механіку комунікацій, страхи ескалації та взаємозв'язок між подіями на полі бою й рішеннями у сфері підтримки

України. В роботі книга використовуються як джерела реконструкції контексту і перевіряються через інші типи матеріалів. (Woodward, 2024).

Основу вторинних джерел становлять наукові монографії, які забезпечують апарат дослідження, логіку пояснення та теоретичні інструменти, необхідні для інтерпретації первинних матеріалів. До цього блоку належать класичні праці з теорії стримування й ескалації та їх подальші концептуальні розробки, а також фундаментальні тексти школи неореалізму, що дозволяють пов'язати ядерний чинник із суперництвом США та РФ, дилемою безпеки та проблемою відносних вигод (Art, 1985; Betts, 1987, Brodie, 1946; Schelling, 1966; Kissinger, 1960; Gilpin, 1962; Freedman, 2004; Mearsheimer, 2001; Waltz, 1979, 1981; Glaser, 1990; Jervis, 1989; Tucker, 1985; Posen, 1991).

Значну частину вторинних джерел становлять статті у фахових журналах, які дозволяють або уточнити конкретні механізми стратегічної стабільності, ПРО, ризиків ескалації, ядерного примусу, або емпірично перевірити гіпотези теорій. Для дослідження ключовими є статті в журналі *International Security* – праці Дж. Міршаймера про ядерне стримування в Європі та нестабільність після Холодної війни; праці К. Волтца про структурний реалізм; праці С. Сагана про причини ядерного розповсюдження, у *Journal of Conflict Resolution* – дослідження К. Бердслі та В. Асала щодо ефекту ядерної зброї в конфліктах, у *Survival* та *Journal of Strategic Studies* – роботи К. Брусгорд про російське стратегічне стримування та зв'язок ядерної стратегії з конвенційною «неповноцінністю», у *Security Studies* – праця Do Young Lee щодо стратегій розширеного стримування. Також важливий внесок для аналізу американських постачань озброєнь в Україну внесла стаття А.Луповічі. Важливо, що саме фахові журнали дають найкращу опору для узгодження теоретичних тверджень із конкретними механізмами й альтернативними інтерпретаціями (Mearsheimer, 1984; Mearsheimer, 1990; Waltz, 1990; Waltz, 2000; Sagan, 1996; Beardsley & Asal, 2009; Bruusgaard, 2016; Bruusgaard, 2021; Lee, 2021; Lupovici, 2023).

Окремий пласт вторинних матеріалів становлять колективні збірники та аналітичні видання, які поєднують теоретичні та управлінські підходи, тобто зводять до купи концептуальні дискусії і практику стратегічного планування та контролю над озброєннями, систематизуються конкурентні трактування стратегічної стабільності, а також аналітичні огляди, що розкривають зміни у технологіях, ПРО, високоточних неядерних системах і деградація договірної архітектури впливають на ризики в кризі. Такі джерела потрібні тому, що частина первинних джерел про реальне планування, оцінки розвідки, внутрішні директиви та канали кризової комунікації залишаються закритими (Colby, 2013; Acton, MacDonald, Vaddi, 2021; Kuhn, Williams, 2023; Pifer, 2020; Bugos, 2023; Kimball, 2024; Williams, 2024).

Для посилення емпіричної складової та уникнення абстрактності дослідження спирається також на спеціалізовані довідково-аналітичні джерела щодо ядерних сил, модернізаційних трендів і стану арсеналів, які дозволяють коректно співвідносити дискусії про доктрини та стабільність із реальними можливостями сторін. У цьому сенсі особливу роль відіграють регулярні огляди у *Bulletin of the Atomic Scientists*, огляди *Stockholm International Peace Research Institute* за 2022-2025 роки, а також праці, що аналізують ерозію режимів контролю над озброєннями, ризики ескалації та механізми запобігання ядерній війні (Stockholm International Peace Research Institute, 2022, 2024, 2025; Kristensen et al., 2024; Kristensen et al., 2025; Bauer, Erästö, Smith, 2022; Bell, 2024; Gottemoeller, 2022).

Нарешті, вагомою складовою вторинної бази виступають праці українських дослідників і аналітичні роботи, які адаптують загальнотеоретичні підходи до специфіки війни РФ проти України, регіональних ризиків і практик ядерного примусу, а також дозволяють включити у дослідження національно-орієнтоване бачення загроз і стратегічних наслідків. У цьому контексті важливими є праці П. Сіновець про ядерне стримування та стратегічну стабільність, розуміння російської стратегічної культури у ядерному вимірі, і найважливіше – аналіз останніх

російських доктрин; роботи, присвячені російській ядерній дипломатії у війні проти України, а також українські аналітичні публікації щодо ядерних погроз, ПРО та стратегічного середовища в Європі. Також вагомий внесок внесла стаття О.Брусиловської, яка аналізує ядерний шантаж РФ. (Сіновець, 2016; Максименко & Сіновець, 2025; Alkış, Sinovets, 2025; Sinovets, 2024; Brusylovska, 2023; Kaushal & Dolzikova, 2025).

Узагальнюючи, джерельна база є достатньою для досягнення мети дослідження, оскільки включає нормативні акти та стратегічні документи, офіційні заяви, матеріали преси відповідного часу, мемуарні свідчення, а також широкий корпус вторинних джерел, представлений монографіями, фаховими журнальними статтями й колективними аналітичними публікаціями. Водночас об'єктивна закритість частини інформації у сфері ядерного планування пояснює необхідність використання вторинних джерел: вони не замінюють первинні, але дозволяють відтворити логіку процесів там, де важливі закриті елементи даних або відсутні у відкритому доступі, або є неповними, що методологічно використовується через критичне порівняння різних типів матеріалів.

РОЗДІЛ II. СТРАТЕГІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ У РОСІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

2.1 Теоретичні засади стратегічної стабільності

Поняття стратегічної стабільності у ядерну епоху виникло як відповідь на парадоксальну ситуацію: чим руйнівнішими стають засоби ведення війни, тим більшою є потреба в правилах і практиках, які знижують імовірність ядерного конфлікту між провідними державами. Стратегічна стабільність означає такий стан відносин, за якого жодна зі сторін не має раціонального стимулу першою застосувати ядерну зброю або різко нарощувати потенціал для отримання вирішальної переваги, оскільки очікувані вигоди поступаються ризикам і витратам (Kokoshin, 2011; Koblentz, 2014).

Історичний контекст формування концепту пов'язаний із раннім усвідомленням того, що ядерна зброя змінює саму логіку воєнно-політичного планування. Уже в класичних працях про абсолютну зброю було зафіксовано зсув від ідеї перемоги у війні до ідеї запобігання війні, коли головним завданням стає недопущення ситуацій, що можуть запустити неконтрольовану ескалацію. Це заклало основу для подальшого теоретичного осмислення стабільності як функції взаємного стримування (Brodie, 1946; Freedman, 2004).

Теоретичне ядро стратегічної стабільності тісно пов'язане з ширшим поняттям стримування, яке включає не лише загрозу відплати, а й управління очікуваннями супротивника щодо ціни можливих дій. У цьому сенсі стратегічна стабільність є режимом стримування, коли загроза відплати сприймається як гарантована, а ризик втрати контролю над кризою – як надто високий для будь-яких авантюрних рішень. Таке розуміння підкреслює, що стабільність залежить не від декларацій, а від структури сил і від того, як сторони інтерпретують здатність одна одної завдати неприйнятної шкоди (Freedman, 2004; Glaser, 1990).

Не менш ключовим є концептуальний внесок Томаса Шеллінга. Він полягає в тому, що ядерна стабільність не зводиться до статичного балансу боєзарядів, а включає динаміку сигналів, ризику та примусу. У цьому контексті важливо підкреслити, що для пояснення механіки кризового тиску та керованого підвищення ставок Шеллінг запропонував концепцію «драбини ескалації», що означає послідовність кроків, кожен із яких підвищує рівень конфронтації та змінює структуру ризиків. У традиції стратегічної взаємодії, пов'язаній із Томасом Шеллінгом, ескалація розглядається як інструмент торгу і сигналізації, де вирішальним є не лише рівень сили, а й контрольованість ризику та здатність демонструвати готовність підняти ставки, не втрачаючи можливості зупинитися. У цьому сенсі «драбина» виконує аналітичну функцію: вона дозволяє описати логіку поступового переходу від нижчих форм тиску до якісно небезпечніших порогів, а також показати, чому навіть проміжні сходинки можуть мати стратегічний ефект (Schelling, 1966; Davis & Stan, 1984, с. 5).

Таким чином, Шеллінг демонструє, що навіть за наявності взаємного гарантованого знищення держави можуть використовувати загрозу ескалації як інструмент політики, однак ефективність і безпечність такого інструменту залежать від контрольованості ризику та здатності сторін читати наміри одна одної через поведінку, а не через риторику. Саме тому стратегічна стабільність вимагає інституційних і доктринальних обмежувачів небезпечних сценаріїв (Schelling, 1966; Freedman, 2004).

Також, «ядерна революція» у трактуванні Роберта Джервіса підсилює тезу про те, що за умов гарантованого другого удару війна між великими державами стає якісно менш імовірною, але водночас зростає роль кризового управління. Коли сторони усвідомлюють, що перемога може виявитися еквівалентом самогубства, ключовою стає не «оптимальна стратегія наступу», а мінімізація помилок сприйняття, випадковостей і механізмів автоматичної ескалації. Таким чином, стратегічна стабільність починає

включати й психологічний вимір – тобто стійкість каналів комунікації та інтерпретацій (Jervis, 1989; Glaser, 1990).

Структурні компоненти стратегічної стабільності зазвичай розкриваються через два взаємопов'язані виміри: кризову стабільність і стабільність гонки озброєнь. Кризова стабільність означає відсутність стимулів вдарити першим у гострій ситуації, тоді як стабільність гонки озброєнь – відсутність стимулів різко нарощувати сили через страх відстати або втратити здатність до відплати. Обидва виміри зводяться до базового питання: чи зберігається впевненість у виживанні після удару і здатності завдати відповіді, тобто у стійкості стримування (Glaser, 1990; Koblenz, 2014).

Матеріальна основа кризової стабільності пов'язана з виживанням ядерних сил, насамперед – із гарантованим другим ударом, який робить перший удар не вигідним. У теоретичній площині це означає, що ключовими стають не максимальні запаси, а розосередження, прихованість, захищеність і здатність систем управління витримувати удар. Якщо ж технологічні або доктринальні зміни створюють відчуття вразливості сил відплати, навіть тимчасове, зростає ризик рішень, спрямованих на випередження (Kokoshin, 2011; Cimbala, 2016).

Логіка взаємної вразливості часто описується через уявлення про взаємно гарантоване знищення, яке одночасно стабілізує і створює спокусу «втекти» від уразливості через пошук переваги. Саме цю дилему у неореалістичному ключі формулює Джон Міршаймер: навіть якщо MAD знижує імовірність великої війни, держави мають стимул прагнути ядерної переваги, оскільки вона обіцяє не лише стримування, а потенційне усунення загрози з боку рівного суперника. У такій постановці стратегічна стабільність не є природним станом, а результатом стримуючих обмежень і практик, що не дозволяють перетворити гонитву за перевагою на безпосередній тригер конфлікту (Mearsheimer, 2001, с. 151–152).

Варто зазначити, що проблема протиракетної оборони є показовою для розуміння того, як оборонні технології можуть породжувати стратегічні підозри. Теоретично система ПРО сприймається як захист, однак у системі взаємного стримування навіть часткове підвищення здатності перехоплювати удар може трактуватися як спроба зробити відповідь супротивника менш гарантованою, а отже – змінити розрахунок ризику під час кризи. У такій логіці суперечки навколо ПРО, які мали місце у російсько-американському діалозі про стратегічну стабільність в період 2000-х років, виходять за межі технічних параметрів й стають питанням довіри до намірів і довіри до стабільності як режиму взаємної уразливості (Сіновець, 2002; Сіновець, 2011).

Інституційний вимір стратегічної стабільності реалізується через контроль над озброєннями, який виконує подвійну функцію: обмежує найбільш дестабілізуючі типи потенціалів і створює канали прозорості та передбачуваності. У класичній постановці контроль над озброєннями не скасовує суперництво, але формує рамки, в яких суперництво не переходить у неконтрольовану спіраль взаємних страхів. Водночас ефективність таких рамок залежить від того, чи сприймають сторони обмеження як взаємовигідні, а механізми перевірки – як достатні для запобігання прихованому «прориву» (Kissinger, 1960; Ifri, 2018).

Дискусія про стратегічну нестабільність підкреслює, що в сучасних умовах стабільність деградує не лише через кількість боєзарядів, а й через поєднання ядерних і неядерних чинників – високоточної зброї, кіберможливостей, космічних систем, а також політичної поляризації та руйнування договірних режимів. У цьому підході стратегічна стабільність дедалі більше трактується як комплексний стан керованого суперництва, де критично важливими стають не тільки ліміти, а й комунікація, доктринальна ясність і кризові запобіжники. Саме тому повертається увага до дипломатичних механізмів зниження ризиків і відновлення практик контролю (Sherwood-Randall, 2020; Gottemoeller, 2022).

Варто згадати про поняття «Другого ядерного століття» у трактуванні сучасних досліджень. Це поняття означає, що стратегічна стабільність більше не є суто біполярним явищем, а формується в умовах множинності акторів, асиметричних потенціалів і регіональних криз, які можуть мати глобальні наслідки. Це ускладнює класичні формули стабільності, оскільки навіть якщо дві головні сторони демонструють взаємну стриманість, третій актор або регіональна ескалація може змінити розрахунки, створивши ланцюгову логіку підвищення ставок. У такому середовищі стабільність стає більш крихкою, а роль доктрин і сигналів – більшою. В даному випадку буде доречним загадати про поняття «Третього ядерного століття», яке виникло після російської окупації Криму у 2014 році, і яке використовують для описання сучасного ядерного стримування (Koblentz, 2014; Cimbala, 2016).

Російський вимір стратегічної стабільності варто розуміти через поєднання доктринальних установок, уявлень стратегічної культури та сприйняття конвенційного балансу. Російський концепт стратегічного стримування підкреслює, що ядерний компонент у російській логіці часто виконує не лише роль останнього запобіжника, а й ширшу функцію – компенсації відчутної або очікуваної нерівності в неядерних можливостях і засобу формування політичного простору для маневру. Відповідно, стабільність через російську призму може трактуватися як здатність зберігати контроль над ескалацією на вигідних умовах і не допустити стратегічного примусу з боку сильнішого опонента (Bruusgaard, 2016; Сіновець, 2016).

Американський вимір стратегічної стабільності традиційно поєднує підтримання надійного стримування з інструментами розширеного стримування щодо союзників, що накладає додаткові вимоги до гнучкості сил і сигналів. Там, де для двосторонньої стабільності достатньо переконати супротивника у неминучості відповіді, для розширеного стримування потрібно переконати союзників у готовності ризикувати заради їхньої безпеки – і водночас не створити враження вікна можливостей для

супротивника. Це робить стратегічну стабільність багаторівневою: вона має працювати одночасно проти ворога і для союзників (Lee, 2021; Gottemoeller, 2022).

Поняття мінімального стримування додає важливий акцент до дискусії про стабільність: стабільність не завжди потребує паритету «один до одного», але потребує достатності для гарантованої відплати. У цій логіці ключовим є не абсолютний обсяг ядерних сил, а впевненість, що навіть після найгіршого сценарію зберігається можливість неприйнятної відповіді. Проте саме на практиці виникають суперечки, що вважати «достатнім» у конкретній технологічній та політичній конфігурації, і ці суперечки нерідко підживлюють гонку озброєнь під гаслами страхування від майбутніх загроз (Сіновець, 2012; Glaser, 1990).

Роль криз і регіональних театрів полягає в тому, що стратегічна стабільність перевіряється не в абстрактних моделях, а в конкретних ситуаціях тиску, коли сторони вимірюють межі допустимого. У європейському контексті до цього додається проблема ПРО та чутливість до розміщення відповідних елементів, які можуть інтерпретуватися як зміна співвідношення ризику й гарантій. Саме тому практична стратегічна стабільність залежить від того, чи здатні США і РФ підтримувати мінімально необхідні спільні правила гри навіть за умов конфліктних інтересів у суміжних регіонах. (Тригуб, 2012; Ifri, 2018)

Проміжний підсумок теоретичних підходів дозволяє зафіксувати головне: стратегічна стабільність є не станом миру, а особливим режимом взаємного стримування, який зменшує стимули до першого удару та до дестабілізуючих гонок озброєнь, підтримуючи передбачуваність у сфері найвищих ризиків. Вона поєднує матеріальні параметри (виживаність сил, другий удар), інституційні механізми (контроль над озброєннями, прозорість), а також когнітивні й політичні чинники (сигнали, довіра до процедур, кризові запобіжники). У контексті російсько-американських відносин це означає, що аналіз стратегічної стабільності неможливий без

одночасного врахування доктрин, технологій і логіки великодержавного суперництва (Kokoshin, 2011; Sherwood-Randall, 2020; Mearsheimer, 2001, с. 151–152).

Стратегічна стабільність у теорії постає як режим стримування, що мінімізує стимули до першого ядерного удару та до дестабілізуючого нарощування потенціалів. Її базою є гарантована здатність до відплати, але практична життєздатність залежить також від інституцій контролю, прозорості, доктринальної визначеності й здатності сторін управляти кризами. Для даного дослідження теорія стратегічної стабільності задає понятійний каркас, який дозволяє далі аналізувати, як саме США та РФ перекладають теоретичні уявлення про стабільність у конкретні режими контролю над озброєннями, у власні доктрини та у реальні рішення в умовах загострення суперництва.

2.2. Реалізація стратегічної стабільності у системі контролю над озброєннями

Контроль над озброєннями у межах даного дослідження розглядається як інституційна ланка стратегічної стабільності, оскільки саме договірні обмеження створюють передбачуваність у кількісних параметрах сил, фіксують правила підрахунку та вводять механізми взаємної верифікації, без яких взаємне стримування в умовах конкуренції США та РФ деградує до гонки невизначеності (U.S. Department of Defense, 2018, р. І).

Договір про ПРО (ABM Treaty) став одним із базових елементів ранньої архітектури стратегічної стабільності, оскільки його логіка полягала не в перевазі захисту, а у встановленні меж для систем протиракетної оборони, які могли б підірвати взаємно гарантовану вразливість і тим самим стимулювати нарощування наступальних засобів. Напочатку документ дозволяв кожній стороні мати два стаціонарні райони ПРО по 100 перехоплювачів, а Протокол 1974 року скоротив цю норму до одного району, закладаючи договірну стелю для оборонних можливостей і тим самим

опосередковано підтримуючи передбачуваність у наступальних силах (Arms Control Association, 2022).

Вихід США з Договору про ПРО у 2002 році став показовим прикладом того, як руйнування обмежень у сфері оборони може відлунювати в наступальних сферах: формальне припинення участі створило підстави для взаємних претензій щодо розбалансування та посилило аргументацію про необхідність рішень у стратегічних силах і засобах подолання ПРО. У відповідь на вихід США російський президент Володимир Путін заявив, що РФ не здатна збудувати систему ПРО такого ж рівня. Проте вона буде розробляти нові системи, які будуть здатні пробити цю систему протиракетної оборони. В подальшому Росія створить гіперзвукову аеробалістичну ракету «Кинжал» та крилату ракету на ядерному двигуні «Буревістник». У цій площині стратегічна стабільність проявляється як взаємозалежність режимів: демонтаж одного опорного договору підвищує цінність решти та одночасно збільшує ризики їх ерозії (Arms Control Association, 2002; U.S. Department of State, 2025).

Договір СНО-1 (START I) історично виступив першим масштабним інструментом саме скорочення (а не лише обмеження) стратегічних наступальних озброєнь, що напряду пов'язує його зі стратегічною стабільністю як зі станом контрольованої взаємної «достатності». Він закріплював ліміт у 1 600 розгорнутих носіїв (МБР, БРПЧ і важкі бомбардувальники) і 6 000 боєголовок, водночас деталізуючи ліміти для окремих категорій, що зменшувало стимул до односторонньої оптимізації структури сил під «прорив» (Arms Control Association, 2022).

Верифікаційна логіка START I була не менш важливою: стратегічна стабільність у практичному вимірі потребує не тільки стель, а й механізмів довіри через перевірку, тобто процедур, які роблять оцінку намірів менш залежною від найгірших припущень. Саме тому значення START I для стабільності полягало у створенні рамки передбачуваності на роки вперед, що, зокрема, визнавалося як каркас для подальших домовленостей навіть

тоді, коли наступні угоди мали прогалини у перевірочних механізмах (Arms Control Association, 2022).

Договір СНО-2 (START II) мав іншу стабілізаційну ідею: мінімізувати найбільш кризонебезпечні конфігурації, насамперед за рахунок обмеження багатоголовочних (MIRV) міжконтинентальних ракет і важких МБР. Він передбачав скорочення до 3 000–3 500 стратегічних боєголовок до кінця 2007 року та фіксував низку вимог щодо деактивації носіїв, що у теорії мало зменшити привабливість першого удару і підвищити кризову стійкість. Водночас договір так і не набув чинності, що демонструє: стратегічна стабільність як режим потребує не лише технічної раціональності, а й політичної готовності сторін. (Arms Control Association, 2022).

Договір SORT (Московський договір 2002 року) ілюструє інший тип взаємодії договорів і стабільності: він встановив цільовий коридор 1 700–2 200 розгорнутих стратегічних боєголовок до 31 грудня 2012 року, але при цьому не створив автономної жорсткої системи верифікації. Водночас стабілізаційний ефект частково позичався у попередньої рамки, адже сторони погоджувалися зберігати START I як джерело процедур моніторингу та перевірки, що на практиці підтверджує: стратегічна стабільність у режимі контролю над озброєннями є системною властивістю сукупності угод, а не лише тексту окремого договору. (Arms Control Association, 2022).

Договір про РСМД (INF Treaty) мав специфічне значення для стратегічної стабільності в Європі, оскільки усував цілий клас наземних ракет середньої та меншої дальності (500–5 500 км), які особливо небезпечні через короткий час пільоту і, відповідно, різке звуження вікна для політичного рішення під час кризи. Практичний результат договору часто подається як ключовий емпіричний маркер ефективності: до дедлайну імплементації було знищено 2 692 ракети, що зменшило ризики ескалації, пов'язані з помилковими оцінками та сценаріями «використай або втрачай» (Arms Control Association, 2019).

Криза довкола РСМД поступово трансформувала стабілізаційну функцію договору у джерело взаємних звинувачень, тобто в чинник політичної нестабільності самого режиму контролю над озброєннями. Показово, що в офіційних оцінках наголошувалося на проблемі недотримання та на спробах врегулювання через спеціальні механізми консультацій, але з часом саме питання комплаєнсу стало тригером для демонтажу договору, який раніше прибирав частину ескалаційних ризиків у Європі (Arms Control Association, 2019; U.S. Department of Defense, 2018, p. 33).

Вихід США з Договору про РСМД у 2019 році став історичною точкою зламу: офіційне завершення процесу 2 серпня 2019 року означало, що клас наземних ракет середньої дальності знову може повернутися в оперативне планування та розгортання, а отже – зростає ймовірність регіональних гонок розміщення та зменшення часу на ухвалення рішень. Це створило прямо загрозу стратегічній стабільності: зникнення договору, підвищує ризик виникнення нестабільності на рівні театру воєнних дій і впливає на загальну конфігурацію стримування (Bugos, 2019).

Перехід до New START (СНО-3) був спробою повернутися до повноцінної договірної бази з чіткими обмеженнями, правилами підрахунку та інспекціями. Центральні обмеження New START включають 1 550 розгорнутих боєголовок, 700 розгорнутих носіїв (МБР, БРПЧ і важкі бомбардувальники) та 800 розгорнутих і нерозгорнутих пускових установок, що прямо задає кількісну рамку передбачуваності для двостороннього стримування. Саме в такій рамці стратегічна стабільність набуває операційного сенсу: обмеження зменшують простір для різких дисбалансів і роблять планування менш залежним від найгірших сценаріїв (Congressional Research Service, 2025; U.S. Department of Defense, 2018, p. I).

Процедури верифікації New START доповнюють арифметику обмежень і перетворюють договір на інструмент управління невизначеністю: обміни даними, повідомлення та інспекції створюють структуровані канали

доступу до інформації, що знижує ризик помилкових оцінок у періоди політичного загострення. У цьому зв'язку показовою є оцінка, що сам договір підвищує національну безпеку через верифіковані обмеження розгорнутих стратегічних систем, тобто через контрольовану прозорість, а не через довіру до намірів. Механізм інспекцій у New START має не лише технічне, а й політико-стабілізаційне значення, бо регулярні перевірки виконують функцію зняття напруги в оцінках щодо прихованих нарощувань (U.S. Department of State, 2024; Congressional Research Service, 2025).

Продовження New START у 2021 році до 2026 року (у межах передбаченої договором опції) демонструє, що стратегічна стабільність у договірному вимірі часто спирається на рішення зберегти рамку, навіть коли немає політичних умов для нової великої угоди. Сам факт продовження інституційно фіксував межі і тимчасово консервував передбачуваність, зменшуючи ризик швидкого повернення до неконтрольованого кількісного нарощування у стратегічному сегменті (Arms Control Association, 2022; SIPRI, 2025).

Призупинення участі Росії у New START у 2023 році стало індикатором того, як конфлікт між ключовими ядерними державами може прибирати ключові елементи стратегічної стабільності – інспекції, робочі механізми та регулярність взаємних контактів. При цьому важливо наголосити, що навіть у критичних заявах наголошувалося: формально це не тотожне виходу з договору, але суттєво підвищує ймовірність того, що після закінчення строку дії рамка обмежень може не бути замінена наступним документом (Arms Control Association, 2023; SIPRI, 2023).

Відсутність наступника New START підсилює значення питання про те, як стратегічна стабільність співвідноситься з договорами як із чинним інструментарієм управління ризиками. Якщо Договори START та РСМД структурно зменшували загрози через скорочення або вилучення конкретних типів систем, то деградація цих режимів означає повернення до ситуації, коли стабільність залежить майже виключно від односторонніх оцінок і

сигналів, а не від погоджених правил. Саме тому сучасні дискусії дедалі частіше трактують контроль над озброєннями як ключовий чинник стабільності, а не як додаток до стримування (Liang, 2024; Rose, 2025).

Політичне підтвердження зв'язку «стратегічна стабільність – контроль над озброєннями» простежується і в декларативних документах: у спільній заяві США та Росії 2021 року під час саміту в Женеві акцентувалася необхідність зниження ризиків та ведення діалогу щодо стратегічної стабільності, тобто формування рамки, у якій договірні та недоговірні заходи (прозорість, комунікаційні канали, обмеження) розглядаються як взаємопов'язані. Це важливо методологічно: у логіці дослідження документи такого рівня виступають маркерами того, як сторони самі концептуалізують стабільність і які інструменти вважають легітимними (The White House, 2021).

Історичне застосування договорів дає змогу побачити, що сенс їх застосування у площині стратегічної стабільності полягає у трьох взаємодоповнювальних ефектах: по-перше, кількісне зниження потенціалу (як у START I та New START); по-друге, структурне зменшення варіацій систем та боєголовок (як у START II через обмеження MIRV на МБР); по-третє, усунення систем середньої дальності (як у РСМД через ліквідацію класу ракет). У сумі ці фактори переводять стримування з площини максимізації можливостей у площину керованої достатності, що і становить практичне ядро договірної стабільності (Arms Control Association, 2022; Arms Control Association, 2019).

Сучасний стан режиму контролю над озброєннями, з огляду на завершення або деградацію низки ключових договорів, демонструє, що стратегічна стабільність дедалі більше залежить від того, чи зможуть сторони відновити хоча б мінімальні правила передбачуваності та прозорості до завершення строку New START. Навіть за відсутності великих угод стабілізаційний ефект може забезпечуватися комбінацією політичних зобов'язань, відновленням верифікаційних процедур і узгодженням

параметрів, які зменшують стимули до гонки озброєнь. Проте, війна Росії проти України та конфронтація із Сполученими Штатами навряд чи сприятимуть укладанню нової угоди (SIPRI, 2025; Rose, 2025).

Отже, контроль над озброєннями у двосторонньому вимірі США–СРСР/РФ історично виконував роль практичного механізму стратегічної стабільності: договори або зменшували кількісні рівні стратегічних сил, або прибирали кризонебезпечні типи систем, або обмежували оборонні можливості, які потенційно спонукало до нарощування наступальних систем. Звідси випливає, що стратегічна стабільність не зводиться до абстрактного балансу, а залежить від наявності процедур перевірки, правил підрахунку і політичної готовності підтримувати договірні рамки.

Договірна система контролю над озброєннями є ключовим практичним механізмом стратегічної стабільності у відносинах США та РФ/СРСР, оскільки саме вона перетворює конкуренцію ядерних потенціалів на режим лімітів, процедур і перевірюваності.

Історична еволюція від ABM і START I до New START, а також завершення РСМД у 2019 році демонструють, що стабільність напряду залежить від збереження не лише формальних стель, а й робочих механізмів прозорості: коли вони руйнуються, зростає невизначеність, повертаються стимули до страхування через нарощування сил і підвищуються ризики ескалації.

2.3. Відмінності підходів США та РФ до стратегічної стабільності: дискурс і практики

Контроль над озброєннями у російсько-американських відносинах виступає не просто технічною сферою переговорів, а практичним інструментом підтримання стратегічної стабільності в умовах тривалої конкуренції великих держав, де кожна сторона прагне мінімізувати власні ризики та обмежити переваги опонента. Саме тому розходження у трактуванні стабільності проявляються не стільки в деклараціях про

небажаність ядерної війни, скільки в тому, які загрози сторони вважають першочерговими, які засоби – легітимними, а які – дестабілізуючими (Bidgood, 2023, pp. 4–6) .

Американський підхід, як правило, підкреслює взаємопов’язаність стратегічної стабільності з передбачуваністю у стратегічній сфері, зниженням ризику ядерної війни та розбудовою механізмів діалогу, які дозволяють керувати конкуренцією навіть у періоди напруження. Показово, що саме категорії «*predictability*», «*risk reduction*» і «*arms control*» регулярно виступають опорами американських заяв: стабільність постає як практичний режим управління небезпеками, а не як довіра чи партнерство. Цей підхід також демонструє прагнення зберігати легітимність через апеляцію до норм нерозповсюдження і «відповідальної» ядерної поведінки, де дискурс стабільності включає не лише Росію, а й ширший контекст глобальних ризиків (The White House, 2022).

Важливим сигналом такого розуміння стала спільна рамка, у якій США намагаються зафіксувати мінімальний спільний знаменник із РФ навіть за відсутності довіри. У спільній заяві лідерів США та РФ у Женеві у 2021 році акцентовано, що дві держави здатні робити поступки у спільних цілях забезпечення передбачуваності, зниження ризику збройних конфліктів і загрози ядерної війни, а також підтверджено принцип: «ядерну війну неможливо виграти й у неї не можна воювати». Ключовим тут є не сама фраза як така, а її функція – встановити червону лінію для легітимації подальшого діалогу та рамки відповідальності, на яку американська сторона може посилатися під час криз, коли комунікація ускладнена або політично токсична (The White House & Kremlin, 2021).

Практично США прагнуть відтворювати стратегічну стабільність як набір процедур і каналів – діалоги, консультації, верифікаційні механізми, а також політичні запевнення щодо обмеження небезпечних сценаріїв. У цьому контексті продовження/підтримка переговорних форматів трактуються не як поступка, а як спосіб уникнути небезпечної невизначеності у сфері, де ціна

помилки є неприйнятною. Звідси випливає, що американський дискурс може одночасно містити жорсткі оцінки дій РФ і наполегливість у підтриманні хоча б мінімальної архітектури контактів щодо стратегічних питань, оскільки саме вона, з американської перспективи, відділяє керовану конкуренцію від некерованого ризику (The White House & Kremlin, 2021; The White House, 2022).

Російський підхід до стратегічної стабільності системно ширший і значно частіше будується навколо ідеї паритету, недопущення стратегічної переваги суперника та вимоги враховувати весь комплекс факторів, які, на думку Москви, знижують її безпеку. Москва прагне розглядати стратегічну стабільність як баланс взаємопов'язаних факторів (наступальні/оборонні системи, високоточні неядерні засоби, інфраструктура НАТО, політичні «гарантії безпеки»), де поступки в одній площині мають компенсуватися обмеженнями в іншій. У практичному вимірі це означає, що для РФ стабільність не зводиться до кількісних обмежень боєзарядів або носіїв, а включає контекст «неподільності безпеки» та зняття подразників, які, з точки зору Росії, підривають взаємну вразливість і, відповідно, стримування. Тому російська сторона часто сприймає питання стабільності як політичний торг про «визнання статусу», а не як технічну сферу хеджування загроз (Colby, 2013, р. 330-343; Kokoshin, 2011; Trenin, 2014).

Для США стратегічна стабільність здебільшого подається як спеціалізований трек, який може існувати навіть за політичного конфлікту, тоді як РФ у кризові періоди схильна вбудовувати стабільність у пакет вимог щодо загальної архітектури безпеки (зокрема – уявлень про «неподільність безпеки» та межі військово-політичної експансії Заходу). Через це одна й та сама дія – наприклад, підтримка союзників або розширення оборонної співпраці – в американському дискурсі може трактуватися як окрема від ядерної сфери, тоді як у російському – як чинник, що безпосередньо підточує стратегічну рівновагу (Leszczenko & Tarnavska, 2021; Trenin, 2014).

Ерозія довіри в 2000–2010-х роках стала тим середовищем, у якому американський та російський словники стабільності дедалі менше узгоджувалися: вихід США з Договору по ПРО у 2002 році, а згодом розпад Договору РСМД, на думку Москви, зруйнували важливі обмеження, що підтримували відносну передбачуваність, і підштовхнули до розвитку асиметричних наступальних засобів. Водночас у США ці кроки частіше пояснювалися потребою адаптації до нових загроз і порушень режимів контролю, тобто трактувалися як відновлення свободи дій, а не як демонтаж стабільності як такої (U.S. Department of State, 2019, Sinovets, 2016).

Проблема ПРО є показовою для цієї різниці у поглядах, оскільки американська сторона традиційно розділяє питання стратегічних наступальних озброєнь і протиракетної оборони, тоді як РФ трактує ПРО як центральний елемент стратегічного балансу, здатний зруйнувати логіку взаємного стримування. Російська дипломатична аргументація в цій площині прямо описує ситуацію навколо ПРО як ключовий вузол у питанні неподільності безпеки й як значущий суттєвий російсько-американських відносин, що підштовхує Москву до пошуку альтернативних рішень у наступальних спроможностях (Colby, 2013, p. 310-323).

Варто повернутися до зустрічі Володимира Путіна та Джоозефа Байдена в Женеві у 2021 році. Женевський цикл 2021 року виявив цю концептуальну асиметрію особливо чітко: попри спільну заяву, індивідуальні пояснення цілей діалогу розходилися. Американська сторона акцентувала увагу на технологічних ризиках та швидкості ескалації, тоді як російська – на необхідності «спільного огляду взаємних занепокоєнь безпеки» та пошуку рішень, у тому числі через контроль над озброєннями, але в ширшій логіці взаємопов'язаних домовленостей. Таким чином, спільна парасолька стратегічної стабільності об'єднувала різні переговорні порядки денні (Bidgood, 2023, p. 6; Ryabkov, 2021, p. 5)

Організаційне оформлення діалогу у вигляді робочих груп 2021 року засвідчило прагнення США перевести дискусію в рамках майбутнього режиму

контролю над озброєннями та стратегічних ефектів, однак ці ж робочі треки швидко зіткнулися з різницею очікувань щодо предмета майбутньої угоди. Американська позиція прагнула ширшого охоплення типів носіїв і боєзарядів та збереження лімітів New START як базового рівня, тоді як РФ наполягала на комплексності, включно з прив'язкою до ПРО та ширших політичних питань безпеки (Bidgood, 2023, pp. 6–7; The White House & Kremlin, 2021).

Політичне розширення російського порядку денного наприкінці 2021 року стало ще одним проявом відмінності підходів: РФ намагалася включити до обговорення стратегічної стабільності вимоги, пов'язані з нерозширенням НАТО на Схід та гарантіями безпеки, тоді як США й союзники кваліфікували такі вимоги як неприйнятні та такі, що виходять за межі прийняттого переговорного поля. У неореалістичній теорії це виглядає як спроба сторони, яка відчуває зростання загроз, розширити «ціну питання», вбудувавши регіональний баланс сил у стратегічний діалог, але саме цей крок посилив несумісність рамок (Bidgood, 2023, pp. 7–8).

Зрив комунікації після початку повномасштабної війни РФ проти України у лютому 2022 року показав, що стратегічна стабільність для США є інструментом, який може бути призупинений як елемент політичного тиску у відповідь на зміну поведінки Москви, тоді як Росія дедалі більше розглядала стабільність як ресурс торгу за ширші питання безпеки. Діалог зі стратегічної стабільності був зупинений одразу після вторгнення, і американська сторона прямо пов'язувала це з необхідністю домогтися термінової зміни російської поведінки, тобто стабільність трактувалася не як автономна цінність, а як похідна від загального стану відносин і дій РФ (Bidgood, 2023, p. 7; Price, 2022)

У цьому контексті 2022–2023 роки особливо виразно продемонстрували, що поведінкова сторона стратегічної стабільності – сигнали, заяви, режими готовності, публічна демонстрація намірів – стає не менш важливою, ніж формальні домовленості. Російська риторика під час війни проти України розглядалася багатьма дослідниками як приклад ядерної

дипломатії або ядерного тиску, в якій апеляції до потенціалу ескалації виконують роль примусу і мають на меті змінити поведінку противника без прямого ядерного застосування (Maksymenko & Sinovets, 2025; Brusylovska, 2023).

Публічна риторика США у 2022–2023 роках водночас демонструвала прагнення утримати межу між підтримкою України й уникненням прямої війни з РФ, що є важливою поведінковою складовою американського бачення стабільності як контролю ризику ескалації. У варшавській промові в лютому 2023 року президент США Джо Байден підкреслював, що Захід не прагне знищити чи контролювати Росію та не шукав цієї війни, намагаючись звузити простір для легітимації російських тез про «неминучий конфлікт» із НАТО й тим самим зменшити стимули до небезпечних кроків у ядерній площині через надмірну загрозливу інтерпретацію (The White House, 2023).

Публічна риторика РФ у той самий період, навпаки, все частіше пов'язувала питання стратегічної стабільності з конфронтацією із Заходом та ширшим конфліктом із НАТО, а не тільки з Україною, де контроль над озброєннями розглядається крізь призму «ворожого оточення» та військово-політичного тиску. Кульмінацією стало оголошення у зверненні до Федеральних зборів 21 лютого 2023 року про призупинення участі РФ у Договорі New START із наголосом на тому, що йдеться не про вихід, а саме про призупинення, а також із додатковими сигналами щодо готовності реагувати на дії США в чутливих сферах. Це демонструє, що Москва використовує договірний вимір як елемент ширшої стратегії примусу й торгу в умовах війни та санкційного тиску (Bugos, 2023).

Вартим уваги є й те, що Москва у публічній аргументації часто розширює коло суб'єктів, яких включає до проблеми стратегічної стабільності, наполягаючи на врахуванні ядерних потенціалів союзників США (Великобританії та Франції) або колективного потенціалу НАТО. З точки зору неореалізму така риторика виконує раціональну функцію – підвищити переговорну ціну та перевести дискусію з формату «двосторонніх

обмежень» у формат «ширшої рівноваги», де РФ може претендувати на інші умови й на визнання власних червоних ліній. Водночас для США такий підхід ускладнює практичне підтримання стабільності, бо перетворює її на комплексну дискусію про всю європейську безпеку, а не на керований трек зниження ризику у стратегічній сфері (Skrypnyk, 2024).

Протиріччя в рамках стабільність—сила виявляється і в тому, що обидві сторони публічно апелюють до передбачуваності та зменшення ризику ядерної війни, але практично надають пріоритет свободі дій у тих компонентах, які вважають критичними для власної безпеки. Для США такою сферою часто є розвиток технологій і оборонних можливостей, які Вашингтон не готовий обмінювати на обмеження наступальних систем РФ; для Росії – навпаки, прагнення домогтися включення ПРО та неядерних стратегічних засобів США до єдиної угоди, оскільки саме вони, в російському сприйнятті, підривають взаємне стримування і створюють дисбаланс. (Bidgood, 2023, pp. 20-23) .

Неореалістичне узгодження цих позицій полягає в тому, що стратегічна стабільність для обох є не «спільним благом» у ліберальному сенсі, а інструментом управління конкуренцією в анархічній системі: вона підтримується доти, доки не обмежує ключові переваги або не заважає реалізації безпекових інтересів. Саме тому одна й та сама дія (наприклад, розгортання оборонних систем чи розширення предмета переговорів щодо політичних гарантій) набуває протилежної оцінки як стабілізуюча або дестабілізуюча – залежно від того, як вона змінює баланс спроможностей та очікувань у кризовій ситуації (Bidgood, 2023, pp. 10–15) .

Нарешті відмінності підходів посилюються загальною тенденцією до зростання ядерних ризиків і модернізації арсеналів, що формує фон взаємної підозри та ускладнює будь-які домовленості. У міру погіршення відносин стратегічна стабільність дедалі більше стає полем боротьби за інтерпретацію: хто є «відповідальним», хто «руйнує архітектуру», хто «підвищує ставки», і хто має право вимагати врахування своїх інтересів як великої держави. У

такій ситуації дискурс і поведінка лідерів стають не просто коментарем до подій, а інструментом формування реальності – через сигнали, виправдання, рамкування причин і наслідків, а отже, і через вплив на ризик помилкових оцінок (SIPRI, 2025; Sherwood-Randall, 2020).

Підходи США та РФ до стратегічної стабільності розходяться насамперед у визначенні того, що саме має бути об'єктом стабілізації: для США ядром є контроль ризиків ескалації та вироблення правил контролю для нових дестабілізуючих систем у межах інституційного діалогу, тоді як для РФ – ширша комплексна модель, у якій стратегічна стабільність залежить від балансу наступальних і оборонних спроможностей та від загальної архітектури безпеки, включно з роллю НАТО.

Практична поведінка сторін у 2021–2025 роках продемонструвала, що навіть за наявності спільних декларацій стратегічна стабільність залишається функцією політичної конфронтації: як тільки базові уявлення про загрози й допустимі обміни перестають збігатися, інституційні механізми діалогу швидко втрачають стійкість. Це безпосередньо виокремлюється у національних ядерних доктринах.

2.4. Огляд ядерних доктрин Сполучених Штатів та Російської Федерації.

Поняття ядерної доктрини у контексті даного дослідження розуміється як сукупність офіційно зафіксованих принципів і установок держави щодо ролі ядерної зброї, умов її потенційного застосування, пріоритетів стримування, а також способів поєднання ядерних і неядерних засобів у воєнно-стратегічному плануванні. Саме через доктрини держави сигналізують про “червоні лінії”, формують очікування супротивника і задають рамки для стратегічної стабільності як практики уникнення некерованої ескалації. (Melin, 2025).

Доктринальна еволюція США: 1994-2022

Постбіполярна логіка Nuclear Posture Review (NPR) 1994 формувалася в умовах різкого зниження ймовірності глобальної ядерної війни та паралельного пошуку “оптимального мінімуму” ядерних сил, достатнього для стримування та гарантування безпеки союзникам. Процес огляду в США тоді охоплював не лише питання чисельності, а й доктрину, операційні практики, безпеку, а також зв’язок ядерної політики з контролем над озброєннями і нерозповсюдженням. Важливо, що NPR 1994 не означав відмови від тріади, а радше її адаптацію до нової стратегічної реальності. (Nautilus Institute for Security and Sustainability, 2001, pp. 1–2).

Структурні рішення NPR 1994 демонструють прагнення США поєднати скорочення з інституційною стійкістю стримування: у підсумкових матеріалах фіксується збереження 14 підводних човнів Trident, три крила МБР Minuteman III з переходом до 500 (а надалі – 450) ракет із моноблоковими боеголовками, а також обмеження “ядерної” компоненти стратегічної авіації (66 B-52H у складі ядерних сил; B-2 – не більше 20 у ядерній конфігурації; частина бомбардувальників переводилась у резерв). Таким чином, скорочення відбувалося без руйнування базової архітектури потенціалу для відповіді, що в доктринальному вимірі підтримувало передбачуваність і стабільність. (U.S. Department of Defense, 1994, pp. 1–2).

Політико-стратегічний контекст NPR 1994 також демонструє, що доктрина мислилася у зв’язці з режимами контролю над озброєннями: у Вашингтоні намагалися вписати знижену ядерну роль у ширшу рамку зменшення загроз і взаємної передбачуваності, де скорочення спираються на перевірювані механізми та збереження здатності до стримування навіть за невизначеності щодо майбутнього Росії. Саме цей баланс – “скорочення без вразливості” – став однією з наскрізних рис американських NPR наступних періодів. (Nautilus Institute for Security and Sustainability, 2001, pp. 2–3).

Поворотний NPR 2002 на тлі уявлення про більш різноманітний спектр загроз та потребу “адаптивного” планування. Концептуальною віссю стала ідея нової “тріади” (ядерні та неядерні ударні засоби, оборона/ПРО, та

оновленій оборонній наземна інфраструктурі), а також установка “assure, dissuade, deter, defeat” як описова формула функцій стратегічних сил. У доктринальному сенсі це означало розширення сценаріїв, для яких ядерний компонент розглядався як релевантний інструмент стримування і, потенційно, відповіді (Young, Gronlund, 2002, pp. 1–3).

Розширення ролей ядерної зброї у NPR 2002 проявлялося, зокрема, в акцентах на реагуванні на широкий спектр загроз (не лише ядерних), увазі до “hardened and deeply buried targets”, а також ідеї підвищення гнучкості арсеналу та можливостей щодо модифікацій/розробок. Ця логіка викликала критику експертного середовища: аргументувалося, що “розмивання” порогу ядерного застосування та додавання нових сценаріїв може підірвати табу на використання ядерної зброї й стимулювати проліферацію. (Young, Gronlund, 2002, pp. 2–4).

Nuclear Posture Review 2002 року також містив положення, які вимагали від Пентагону підготувати плани на випадок непередбачуваних ситуацій щодо застосування ядерної зброї щонайменше проти семи держав, називаючи не лише Росію та «вісь зла» – Ірак, Іран і Північну Корею, – а й Китай, Лівію та Сирію. NPR також закликав до розроблення нових типів ядерної зброї, а також до збереження 2000 розгорнутих стратегічних ядерних боєзарядів. Критики стверджували, що це, навпаки, не убезпечує від глобальних загроз, а мимоволі сприяє ядерному розповсюдженню (FAS, 2002, pp. 2-10)

Згадки в NPR про використання ядерної зброї у випадку тайванської непередбачуваної ситуації («Taiwan contingency») сприяли дебатам у Китаї щодо того, чи варто додати умови до політики незастосування ядерної зброї першими (no-first use). Прихильники запровадження таких умов стверджували, що це зробило б китайське ядерне стримування ефективнішим у разі виникнення тайванської кризи. Зрештою, китайське керівництво відкинуло ідею обумовлювати свою політику незастосування першими (FAS, 2002, pp. 8-9).

Практичний наслідок NPR 2002 для стратегічної стабільності полягав у тому, що сигнал про ширший набір сценаріїв підвищував невизначеність для противників і потенційно загострював дилему безпеки: якщо ядерні сили прив'язуються до ширшого спектра конфліктів, то зростає ризик хибної інтерпретації намірів, а відтак – і ризик ескалації через страх уразливості або превентивних дій. У цьому сенсі NPR 2001/2002 посилив дискусію про межі гнучкості без втрати стабільності (Colby, 2013, pp. 50-63).

Nuclear Posture Review 2010 року за президента Барака Обами передували високі очікування, зумовлені його промовою 2009 року в Празі, де він чітко окреслив бачення світу без ядерної зброї. Нормативне перезавантаження NPR 2010 відбулося під сильним впливом порядку денного нерозповсюдження та прагнення зменшити роль ядерної зброї у національній стратегії без втрати гарантій союзникам. Документ окреслює п'ять цілей, серед яких – зниження ролі ядерної зброї та підтримання стратегічної стабільності на нижчих рівнях сил. Така постановка питання важлива, бо стабільність тут описується як функція не лише кількості, а й структури, готовності, каналів комунікації та режимів контролю. Також у підсумковому документі 2010 року відмовлено від розроблення будь-яких нових ядерних боєприпасів, зокрема таких, як бункербійні заряди, запропоновані адміністрацією Дж. Буша (U.S. Department of Defense, 2010, pp. 19–21).

Декларативна частина NPR 2010 формулює ключові принципи, що безпосередньо стосуються порогу застосування: США підкреслюють, що розглядатимуть використання ядерної зброї лише в екстремальних обставинах для захисту життєво важливих інтересів США або союзників, а також проголошують посилену “negative security assurance” щодо неядерних держав-учасниць ДНЯЗ, які дотримуються зобов'язань. Водночас NPR 2010 визнає, що США ще не готові прийняти універсальну політику “sole purpose”, але декларують намір створювати умови для її можливого запровадження. (U.S. Department of Defense, 2010, pp. 15–17).

Зв'язок NPR 2010 із контролем над озброєннями проявляється в тому, що підтримання стратегічної стабільності на нижчих рівнях напряду прив'язується до New START та до ідеї зменшення ризиків через подовження часу на ухвалення рішень і обмеження стимулів до “launch-on-warning”. У доктринальному плані це означає: контроль над озброєннями розглядається не як зовнішній додаток, а як елемент стабільності, який дозволяє утримувати стримування без надмірної готовності та без логіки змагання (U.S. Department of Defense, 2010, pp. 19–20).

Після обрання Дональда Трампа було підготовлено новий огляд ядерної політики, який очолив міністр оборони Джеймс Меттіс. NPR 2018 зберігає тезу про необхідність ядерної тріади в оборонній стратегії США. NPR 2018 став реакцією на повернення конкуренції великих держав і тезу про загострення силової політики, де стратегічна стабільність дедалі більше сприймається як крихка. Документ відновлює акцент на “tailored deterrence” – тобто на підборі сигналів і спроможностей під конкретного опонента та конкретний театр, з урахуванням асиметрій у сприйнятті ризику. На рівні доктринальних принципів це означало відхід від домінування нерозповсюджувальної логіки NPR 2010 і посилення аргументації про необхідність гнучких опцій у відповідь на обмежені сценарії ескалації. (U.S. Department of Defense, 2018, pp. 7–12; Kaushal & Dolzikova, 2025, p. 19).

Варто зазначити, що вперше у NPR 2018 США розглядають Москву і Пекін як основних стратегічних конкурентів та супротивників, які впливають на всю архітектуру стримування й, відповідно, на стратегічну стабільність. Також, аналізуючи периферійні загрози NPR 2018 окреслює небезпеку Північної Кореї та Ірану, що створює дво- і багаторівневу картину ризиків. КНДР описується як держава, що продовжує ядерні випробування та розвиває ракетну програму всупереч резолюціям РБ ООН, а Іран – як держава, що перебуває під обмеженнями JCPOA, але зберігає технологічну спроможність до швидкого прориву (збагачення урану до рівня збройового) за політичного рішення. (U.S. Department of Defense, 2018, p. 11).

Оцінка середовища безпеки у NPR 2018 також підкреслює, що “умови загроз помітно погіршилися” порівняно з 2010 роком, а Росія і Китай прямо описуються як актори, що “оспорюють міжнародні норми і порядок”, які США намагалися підтримувати разом із союзниками й партнерами. Для Вашингтона стратегічна стабільність у 2018 році перестає бути лише питанням кількісних лімітів і дедалі більше стає питанням поведінки супротивників і їх готовності тестувати правила гри. (U.S. Department of Defense, 2018, p. 26).

Сутнісні положення NPR 2018 уточнюють зміст екстремальних обставин, прямо включаючи можливість ядерної відповіді на значущі неядерні стратегічні атаки, зокрема на цивільне населення, інфраструктуру, командування і контроль, використання ядерних боєприпасів малої потужності (W76-2) як інструмента відновлення переконливості стримування в умовах, коли супротивник може вважати, що США не наважаться відповідати на обмежене ядерне застосування. У доктринальному сенсі це зсув від стримування великого до стримування обмеженого сценарію. Відповідно в рамках цієї доктрини і відбувся вихід США з Договору РСМД. Можна вважати, що на сцену ядерного стримування після довгих років повернулося опція із тактичною ядерною зброєю. Серед інших важливих пунктів NPR 2018 – необхідність розроблення морських крилатих ракет (SLCM), щоб посилити компоненту стратегічних підводних човнів з балістичними ракетами (SSBN) у складі тріади (U.S. Department of Defense, 2018, pp. 20–24; Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 18–21).

Інституційний вимір NPR 2018 полягає в тому, що стратегічна стабільність дедалі більше пов’язується зі стійкістю NC3, модернізацією носіїв та демонстрацією здатності до керованої ескалації. Відтак доктрина починає працювати як сигнал про керованість ядерного ризику: не стільки про бажання застосувати, скільки про готовність не допустити шантажу. Саме тому підсилюється зв’язок між доктринальними формулами та програмами озброєнь (U.S. Department of Defense, 2018, pp. 45–55).

Формування NPR 2022 відбувається в умовах одночасної конфронтації з Росією та зростання системного виклику з боку Китаю, а також на тлі війни Росії проти України та супутніх ризиків ядерного шантажу. Документ вписує ядерну політику в рамку “integrated deterrence”, підкреслюючи взаємодію ядерних і неядерних засобів, союзницьких механізмів, технологій та інструментів стійкості. Це означає, що доктринальна стабільність трактується ширше – як керованість ескалації у багатовимірному середовищі. Цей підхід можна чітко проаналізувати під час відступу російських військ з Правобережжя окупованої Херсонщини (U.S. Department of Defense, 2022, pp. 4–8).

Декларативні частина NPR 2022 підтверджує, що фундаментальна роль ядерної зброї – стримувати ядерний напад, але водночас США не приймають однозначної політики “sole purpose” чи “no first use”, якої притримувався Джо Байдена під час своєї президентської кампанії у 2020 році. Теза про можливість застосування в екстремальних обставинах зберігається, що залишає простір для стратегічної невизначеності як інструменту стримування, особливо в умовах загроз союзникам. Таким чином, стабільність у доктринальному сенсі поєднує обмежувальні сигнали (роль стримування) з невизначеністю порогу, що має стримувати опонента від експериментів із обмеженою ескалацією. (U.S. Department of Defense, 2022, pp. 8–11).

Доктринальна еволюція РФ: 1993-2024 рр.

Ядерна доктрина Російської Федерації 1993 року пов’язана з глибокою військово-економічною слабкістю РФ та відчуттям стратегічної невизначеності щодо ролі НАТО. У цей період ядерна зброя дедалі більше мислилася як компенсатор конвенційної слабкості, а доктринальна риторика – як інструмент стримування не лише ядерної, а й повномасштабної агресії загалом. Для стабільності це мало подвійний ефект: з одного боку, ядерний щит знижував стимули до прямого нападу; з іншого – розширення варіанту відповідей потенційно знижувало поріг ескалації. Таким чином, враховуючи

суцільну слабкість РФ у період 1990-х років, ядерний чинник залишався єдиним фактором стримування та престижу держави, а ядерна доктрина носила суто оборонний характер аж до 2000 року (Russian Federation Security Council, 1993; Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 10–13; Zajec, 2020, pp. 4–8).

Доктрина 2000 року закріплювала ідею про те, що ядерна зброя може розглядатися як крайній засіб у ситуаціях, коли під загрозою опиняються фундаментальні інтереси та безпека держави, включно зі сценаріями повномасштабної конвенційної агресії. Контекстом були війна в Югославії, дискусії та перше розширення НАТО після закінчення Холодної війни та висновки російських еліт про необхідність компенсувати технологічне відставання, зокрема через демонстрацію готовності до ескалації. Саме тут у наукових і експертних дебатах формується пов'язана з Росією тема “ескалації для деескалації”, хоча її статус як офіційної доктринальної норми є дискусійним. Можемо констатувати, що доктрина 2000 року є однією з ключових у ядерних взаємовідносинах США та РФ, оскільки демонструє перехід від суто оборонної, та наступальної. Це чітко демонструє присутність неореалістичної логіки оцінки ситуації, логіку наступального реалізму запропоновану Міршаймером (Russia Military Doctrine, 2000; Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 13–17).

Змістовий сенс доктрини 2000 полягає у посиленні ролі ядерного сигналу як механізму припинення конфлікту на прийнятних умовах: уявлення про те, що демонстрація готовності до обмеженої ескалації може примусити супротивника зупинитися, прямо впливає на стратегічну стабільність, бо переводить її з площини балансу відплати у площину балансу ризиків під час регіональних криз. У цьому сенсі стабільність стає залежною від сприйняття: чи вірить опонент, що Росія справді піде на крайній крок за умов конвенційного тиску. (Oliker, 2016, pp. 3–7; Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 15–18).

Ядерна доктрина 2010 року формалізує відому формулу: РФ залишає за собою право застосувати ядерну зброю у відповідь на застосування проти неї

або її союзників ядерної та іншої зброї масового ураження, а також у разі агресії із застосуванням звичайної зброї, коли саме існування держави під загрозою. Доктринально це виглядає як підвищення порогу порівняно з інтерпретаціями 2000 року, але водночас зберігає стратегічну невизначеність щодо того, що саме Росія вважатиме загрозою існуванню (Blank, 2011, pp. 45–51).

Політичний контекст 2010 також важливий тим, що Москва намагалася закріпити для себе право на широке розуміння ключових загроз, включно з роллю ПРО, високоточної зброї та можливостей удару по системах управління та центрам прийняття рішень. Тобто навіть за підвищеного формального порогу застосування, доктрина відображала занепокоєння щодо неядерних стратегічних засобів, які потенційно можуть підірвати потенціал для відплати і, відповідно, стабільність (Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 20–26).

Воєнна доктрина 2014 року відтворює базову формулу 2010-го щодо умов застосування ядерної зброї, але з'являється на тлі анексії Криму та загострення конфронтації з Заходом. Зокрема, анексія Криму та модернізація російської ядерної доктрини серед багатьох науковців вважаються подіями, що завершили друге та поклали початок «третього атомного століття». Текст закріплює право на ядерну відповідь у разі WMD-атаки (ядерної) та у випадку конвенційної агресії, що ставить під загрозу “саме існування держави”. Для стратегічної стабільності це означало те, що формально поріг відповіді не знижується, однак середовище криз стає ширшим, а отже більшу роль відіграє те, як сторони тлумачать наміри одна одної (Sinovets, 2014, pp. 1–4)

Інтерпретації 2014 року в експертних оцінках підкреслювали, що ключова зміна могла полягати не у формулі застосування, а у ширшому переліку загроз та у готовності використовувати ядерний сигналінг як політичний інструмент. Тобто доктрина стає елементом поведінки – через навчання, риторику, демонстрації – і саме поведінковий вимір істотно

впливає на стабільність, навіть якщо юридичне формулювання залишається сталим. Таким чином, основною метою стає демонстрація супротивнику шляхом сигналіngu та випробувань, що Росія здатна витримати атаку та нанести удар у відповідь. (Trenin, 2014; Sinovets, 2014, pp. 1–4).

Зміна 2020 року – “Основи державної політики РФ у сфері ядерного стримування” – є принциповою, бо документ деталізує логіку ядерного стримування окремим нормативним актом. Він описує ядерне стримування як оборонний захід, спрямований на недопущення агресії, а також формулює принципи (зокрема безперервність готовності сил стримування, передбачуваність сигналів при збереженні невизначеності для противника, централізованість управління). Найважливіше – документ окреслює конкретні умови, за яких РФ допускає можливість застосування ядерної зброї (CNA Russia Studies Program, 2020).

Перелік умов застосування у документі 2020 року включає: (1) достовірну інформацію про запуск балістичних ракет по території РФ/союзників; (2) застосування ядерної зброї проти РФ та її союзників; (3) вплив противника на критично важливі державні та військові об’єкти РФ, виведення з ладу яких зірве ефективність ядерних сил; (4) агресію звичайними силами, коли під загрозою саме існування держави. Для стратегічної стабільності це важливо тим, що поняття критично важливих об’єктів та логіка зриву відповіді безпосередньо пов’язують неядерні стратегічні атаки з ризиком ядерної ескалації. Таким чином, РФ суттєво знизила поріг застосування свої ядерних сил, що автоматично стає серйозним сигналом для її супротивників (CNA Russia Studies Program, 2020).

Еволюційний тренд російської доктрини полягає у тому, що Москва одночасно (а) прагне підвищити передбачуваність через кодифікацію умов, як у випадку доктрини 2020) року, але (б) залишає простір для стратегічної невизначеності через широкі дефініції загроз (наприклад, “існування держави”, “критично важливі об’єкти”). Саме ця комбінація – кодифікація плюс невизначеність – робить доктрину інструментом впливу на сприйняття

ризик супротивником, що є ключовим для стабільності ядерного потенціалу у кризах (Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 27–33).

Оновлення “Основи державної політики РФ у сфері ядерного стримування” 2024 року, як комплекс політичних заяв, змін та їхніх інтерпретацій у профільних оглядах спрямоване на розширення кола сценаріїв, які Москва може трактувати як підставу для ядерного стримування/реагування, зокрема щодо ролі неядерних держав, які діють за підтримки ядерної держави, а також щодо ширшого акценту на суверенітеті й територіальній цілісності. З доктринального погляду це сигнал про спробу посилити стримувальний ефект на фоні затяжної війни в Україні та зростання ризиків ударів по території РФ (Melin, pp. 1–3; Saradzhyan, 2024).

Практико-політичний вимір 2024 року проявився у тому, що російське керівництво паралельно посилювало ядерну риторику як елемент стримування Заходу від розширення підтримки України, але при цьому у кризових епізодах уникало переходу до ядерного застосування. На тлі подій 2024 року, зокрема бойових дій на прикордонних територіях і загострення дискусій про удари дальніми засобами Збройних сил України по території РФ, заяви російських посадовців та медійний супровід змін доктрини працювали як спосіб підвищити ставки без фактичного перетину ядерного порогу, що показує: доктрина є не автоматичним тригером, а рамкою для політичного торгу ризиками (Kimball, 2024).

Тест меж доктрини став особливо наочним у ситуаціях, коли по об’єктах, що мають стратегічне значення, завдавалися удари неядерними засобами, але ядерна відповідь не наставала. Показовим є українська операція проти російських стратегічних авіаційних платформ (“Operation Spiderweb/Павутина”), яка в публічному просторі обговорювалася як потенційно критична для логіки ядерного стримування, однак не призвела до доктринально очікуваної ескалації. Це підкреслює – навіть при розширенні формулювань, практична поведінка залишається стриманою через ризик

неконтрольованої відповіді противника та стратегічних втрат (Максименко, Сіновець, 2025, с. 263-272; Pérez Gil, 2025, pp. 25–31).

В рамках дослідження, більш детальний огляд ядерної доктрини 2024 року доречно провести під час аналізу російського ядерного шантажу в ході російсько-української війни. Таким чином ми зможемо проаналізувати всі переваги цієї доктрини, а що головне – проблеми її імплементації.

Порівняння доктрин США та РФ демонструє різні погляди на стратегію ядерного стримування: США традиційно поєднують ядерне стримування з союзницькими гарантіями та багатокомпонентною архітектурою (ядерні сили, неядерні стратегічні засоби, елементи оборони), тоді як РФ сильніше підкреслює компенсуючу роль ядерної зброї щодо конвенційних загроз і надає доктрині функцію керування ризиком через неоднозначність порогів. В обох випадках стратегічна стабільність залежить від того, чи переконливо сторони сигналізують про власний потенціал для відповіді і чи здатні уникати намірів до превентивних/контрсилових дій.

Зв'язок доктрин із ескалаційною поведінкою у кінцевому рахунку проявляється не лише в текстах, а й у тому, як сторони інтерпретують стратегічні неядерні атаки, удари по системах управління, та ризики для потенціалу для відповіді. Американські NPR 2018/2022 і російські ядерні доктрини 2020 та 2024 років мають схожу логіку в одному: і США, і РФ дедалі більше враховують неядерні стратегічні засоби як фактор потенційного переходу до ядерної фази, що одночасно підсилює та розширює стримування і ускладнює стабільність під час кризи через ризик хибного сприйняття та перебільшення загрози. (U.S. Department of Defense, 2018; U.S. Department of Defense, 2022, pp. 8–11; Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 31–36).

Отже, підводячи підсумки, ядерні доктрини США та РФ у період 1990-х – 2020-х років еволюціонували від спроб адаптувати спадок холодної війни до ситуації, коли стратегічна стабільність дедалі більше залежить від багатовимірних неядерних загроз, стійкості систем управління та здатності сторін керувати ризиком ескалації в затяжних конфліктах високої

інтенсивності. При цьому, доктрини США та РФ демонструють різні способи закріплення стратегічної стабільності: США прагнуть поєднати стримування з обмеженням ролі ядерної зброї та з підтримкою режиму нерозповсюдження, тоді як РФ підсилює роль ядерного чинника як інструменту стримування ширшого спектра загроз, включно з неядерними сценаріями, які можуть трактуватися як критичні для суверенітету й територіальної цілісності.

Таким чином, стратегічна стабільність у сучасному розумінні є не статичним балансом боєзарядів, а динамічною рівновагою очікувань та сигналів, у якій доктрини виконують ключову роль для політичного торгу ризиками. Саме тому аналіз доктрин є ключовим етапом для розуміння логіки стратегічної стабільності у відносинах США та РФ.

РОЗДІЛ III. ЯДЕРНИЙ ЧИННИК В РАМКАХ КРИЗИ СТРАТЕГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ. KEYС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022-2025 РР.

3.1. Ядерний шантаж Російської Федерації як інструмент політичного тиску.

Ядерний шантаж у цьому кейсі доцільно розуміти як систематичне використання Російською Федерацією ядерного чинника для підсилення власної свободи дій у війні та для звуження простору маневру опонента через нав'язування йому очікуваних ризиків ескалації. У практичному вимірі це не зводиться до однієї погрози чи одного попередження, а формується як повторюваний набір інструментів: декларативні сигнали, доктринальна невизначеність, демонстративні військові заходи та інтеграція ядерної тематики у зовнішньополітичну риторику найвищого керівництва РФ. Саме така багатокомпонентність пояснює, чому ядерний чинник супроводжував війну від перших годин і надалі вбудовувався у логіку російської ескалаційної політики (Betts, 1987, p. 262; Brusylovska, 2023, pp. 39–52; Zajec, 2022, pp. 75–92).

Вихідні передумови російської ядерної поведінки у війні закладалися ще до 2022 року, коли Москва послідовно розвивала свою стратегію щодо використання ядерної зброї не лише як гарантії безпеки від нападу чи вторгнення, а й як ресурс примусу на театрі воєнних дій. Для цього формувалася інструментарій керованої ескалації: від демонстраційного застосування до обмежених ударів нестратегічними засобами, які мали б забезпечувати вигідне завершення конфлікту на російських умовах (Kaushal, Dolzikova, 2025, pp. 9–12; Zajec, 2022, pp. 75–92; Cimbala, 2016).

Логіка ефективності ядерної зброї в російському стратегічному мисленні проявляється у прагматичному порівнянні вартості досягнення ефекту конвенційними й ядерними засобами. Війна проти України стала важливим каталізатором таких уявлень, адже на практиці оголила обмеження

російської здатності швидко й гарантовано досягати оперативно-стратегічних результатів виключно конвенційними засобами у ситуації, де противник зберігає стійкість, а динамічні цілі важко уражати. На цьому тлі ядерний чинник набуває ролі прискорювача політичного тиску: навіть без фактичного застосування він має створювати уявлення про межу, за якою РФ готова підняти ставки до максимально небезпечного рівня (Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 33–34; Cimbala, 2016).

Сам ядерний шантаж в цій війні був вбудований в плани вторгнення в Україну та використаний під час його початку. У зверненні від 24 лютого 2022 року В. Путін сформулював попередження про «наслідки», яких «ніхто не бачив у своїй історії», тим самим одразу поєднавши конвенційну агресію з ядерним щитом і позначивши рамку: війна має розглядатися як така, де втручання або дії, що підривають російський задум, нібито можуть призвести до ескалації найвищого рівня. Така постановка питання створювала ефект стратегічної завіси, за якою РФ прагнула вести конвенційні дії, зменшуючи для себе ризик прямого силового примусу у відповідь (Sinovets, 2024, p. 2; Zajec, 2022, pp. 75–79; Sokov, 2022).

Перший сигнал у перші дні війни полягав у підвищенні статусу сил стримування та перехід у режим підвищеної бойової готовності. Такий крок не є технічним жестом; він має чіткий політичний сигнал із адресатом – Сполученими Штатами, адже переводить використання ядерного чинника з риторики у площину організаційних рішень та створює інформаційний фон про непередбачуваність подальших дій РФ. У сприйнятті опонента це має підсилювати ймовірнісну оцінку ризиків: навіть якщо застосування є малоімовірним, сама демонстрація процедурної готовності покликана збільшити ціну рішучих кроків України у війні та підтримки її зусиль на полі бою (Pérez Gil, 2025, pp. 21–22; Talmadge, 2022).

Комунікаційне оформлення ядерного шантажу від початку мало дві взаємопов'язані лінії: стримування і примус. Перша лінія – ядерна парасолька над конвенційною агресією – вибудовувалася через сигнали про

небезпеку втручання у війну, які мали створити уявний запобіжник від ескалації проти РФ як сторони, що веде бойові дії. Друга лінія – примус – концентрувалася на обмеженні воєнних можливостей України через погрози у відповідь на окремі дії (зокрема, щодо дальності ураження та ударів по території РФ), де Москва прагнула встановити власні червоні лінії та підтвердити їх силовою демонстрацією (Sinovets, 2024, p.1- 4).

Суттєвим компонентом ядерного шантажу стали дії Росії навколо українських ядерних об'єктів. Окупація Запорізької атомної електростанції та перетворення її на військовий плацдарм стала безпрецедентним кроком, що створив загрозу не лише Україні, а й усьому європейському континенту. Постійна присутність військових підрозділів, розміщення артилерії та використання станції як укриття від ударів перетворювали будь-які бойові дії навколо неї на потенційний ризик техногенної катастрофи.

Росія систематично використовувала цей факт для залякування, наголошуючи, що будь-які дії українських сил нібито можуть призвести до витоку радіації. Така риторика дозволяла маніпулювати міжнародною суспільною думкою та змушувала організації на кшталт МАГАТЕ докладати зусиль для контролю ситуації, що фактично легітимізувало військову присутність Росії на об'єкті. Маніпулятивний характер шантажу простежувався і в інформаційній сфері. Російська пропаганда активно транслювала меседжі про те, що країна оточена загрозами і змушена демонструвати готовність до найбільш рішучих дій. Внутрішня аудиторія за допомогою таких повідомлень мобілізувалася на підтримку війни, тоді як зовнішня отримувала сигнал про непередбачуваність поведінки російського керівництва. В умовах глобалізованого інформаційного простору навіть натяки на ймовірність застосування ядерної зброї викликали хвилі тривоги серед західних лідерів.

Весняна ескалаційна риторика 2022 року набула прикладного характеру через погрози реагувати на розширення спектра озброєнь та на можливість ураження глибинних цілей. У травні–червні російські сигнали

структурувалися як попередження про неприпустимість певних кроків і як натяки на удари по «центрах ухвалення рішень» (малися на увазі Офіс Президента України, Генеральний Штаб ЗС України та Головний офіс ГУР). Важливо, що така риторика, навіть коли не супроводжується прямими діями, є частиною механізму шантажу: вона прив'язує конвенційні події на фронті до потенційної ядерної надбудови і робить розширення можливостей України предметом «стратегічної ставки» (Brusylovska, 2023, pp. 39–52; Zajec, 2022, pp. 79–86; Dolgov, 2024).

Осінній перелом 2022 року яскраво продемонстрував, як ядерний чинник використовується для компенсації несприятливої військової динаміки та для психологічного переформатування конфлікту. На тлі відступів РФ у Харківській та Херсонській областях ядерний дискурс посилювався через поєднання рішень посилення мобілізації в РФ, оголошеної В.Путіним у вересні 2022 року, із погрозами через заяву російського президента – «Якщо територіальна цілісність нашої країни буде під загрозою, ми без сумніву застосуємо всі наявні засоби для захисту Росії і нашого народу – це не блеф», які мали підвищити правдоподібність ескалації. Саме у цей період ядерний шантаж проявлявся як інструмент утримання ситуації на полі бою – намагання зупинити подальше просування противника, зробивши майбутні успіхи України ризиковими не лише у військовому сенсі, а й у сенсі потенційної стратегічної ескалації й аж до ураження тактичною чи стратегічною ядерною зброєю (Цюпин, 2024; Pérez Gil, 2025, pp. 22–23).

Анексія РФ Херсонської, Запорізької, Луганської та Донецької областей України із адміністративними центрами у 2022 році, а також внесення цих територій до Конституції Росії, стали важливою складовою шантажу, оскільки дозволяли РФ розширити предмет захисту ядерним стримуванням через власне визначення кордонів. Включення захоплених територій у наратив про територіальну цілісність створювало доктринальну пастку: будь-які бойові дії України з деокупації могли риторично інтерпретуватися Москвою як «посягання на територію РФ», а отже – як

потенційний тригер для заходів у відповідь. У практичному сенсі це не означало автоматичного застосування, але збільшувало невизначеність і розширювало простір для маніпуляцій рівнем ескалації (Pérez Gil, 2025, pp. 22–23).

Демонстративні навчання у цей період відігравали роль підтвердження риторики, зокрема через щорічні стратегічні маневри та відпрацювання елементів ядерної тріади. Зокрема, мова йде про навчання «Гром-2022», під час яких були випробовані всі спектри озброєнь потенційних носіїв ядерних боєголовок. А пізніше були продемонстровані кадри пуску МБР «Синява» з атомного підводного човна «Тула» і міжконтинентальної балістичної ракети «Ярс» з космодрому «Плесецьк». Показовість таких заходів полягає не лише у військовій підготовці, а у створенні медійно-політичного сигналу: РФ підкреслює, що ядерний компонент «у грі», що командно-штабні процедури відпрацьовуються, а отже – ескалація є не суто риторичною. У шантажі це працює як механізм підсилення довіри до загрози, навіть якщо реальний поріг застосування лишається високим. (Pérez Gil, 2025, pp. 25–26).

Розгортання систем у Білорусі стало окремим інструментом шантажу й контролю рівня ескалації. Оголошене рішення про розміщення російських пускових систем у Білорусі з 2023 року додавало одразу кілька вимірів: розширення опцій у разі подальшого загострення, посилення психологічного тиску через географічне наближення потенційних носіїв та демонстрацію політичної інтеграції союзника у російську ескалаційну архітектуру. Важливо, що подібні кроки також вбудовують війну у ширший наратив протистояння, де Україна стає ареною боротьби із «колективним Заходом», а ядерний чинник – мовою визначення меж допустимого. Таким чином, за рахунок ядерного сигналінгу відбувається діалог із Сполученими Штатами (Melin, 2025, 2-4).

Публічні формули готовності у 2023 році супроводжувалися підтриманням тези про достатність наявної доктрини та водночас підживленням дискусії про можливі зміни. Показовим є поєднання запевнень

Путіна у відсутності потреби корекції доктрини з паралельним збільшенням кількості сигналів, які вказували на невпевненість Кремля щодо ефективності шантажу. У логіці примусу надмірне використання погроз має побічний ефект – зниження правдоподібності; саме тому російська поведінка поступово еволюціонувала у бік пошуку нових форм «оживлення страху» через доктринальні та організаційні зміни (Sinovets, 2024, pp. 2–3).

Нарощування ядерної присутності у політичному дискурсі 2024 року виявилось у послідовному використанні теми екзистенційних ставок і суверенітету, який у російській риторичі трактується ширше за міжнародно-визнані кордони. У щорічному посланні 29 лютого 2024 року В. Путін знову актуалізував тезу про важкі наслідки будь-яких кроків, що Москва інтерпретує як пряме загрожування її суверенітету та безпеці. Це створювало фон для подальших демонстрацій – запусків МБР, заяв про готовність і підготовку навчань, які вбудовуються у послідовну лінію переконання опонента у реальності ескалаційних намірів РФ (Pérez Gil, 2025, p. 24; Alkış, Sinovets, 2025).

Перехід до демонстрацій сили у березні–травні 2024 року підсилював політичні сигнали конкретними елементами військової активності, включно з оголошеннями про пуски стратегічних систем та навчання стратегічних ядерних сил стримування. У цьому контексті важливе місце посіли заяви та заходи навколо участі білоруських сил і техніки, а також підтвердження факту наявності російських нестратегічних ядерних боєприпасів на території Білорусі – вперше на офіційному рівні після 1994 року (Pérez Gil, 2025, p. 25).

Ідея зниження ядерного порогу набула особливої виразності у кінці 2023-2024 роках, коли в російській експертно-політичній дискусії посилилися заклики «повернути страх» через нижчі пороги застосування та ширші критерії. Зокрема відомий російський експерт із ядерного стримування та Почесний голова президіуму Ради РФ із зовнішньої та оборонної політики Сергій Караганов прямо закликав нанести превентивний ядерний удар по країнах Заходу, щоб виграти війну в Україні,

продемонструвавши їх вразливість перед російським стримуванням. Важливо, що ці заклики не існують у вакуумі: вони підтримують загальну стратегію примусу, в якій невизначеність щодо порогу є цінністю сама по собі. Чим менш прозорими є умови застосування, тим складніше противнику планувати й перевіряти межі без ризику непередбачуваних наслідків – принаймні у задумі ініціатора шантажу (Sinovets, 2024, p. 3; Williwams, 2024).

Доктринальне оновлення листопада 2024 року слід розглядати як інституційне закріплення практики шантажу. У новій редакції «Основ державної політики РФ у сфері ядерного стримування» акцентовано визначення потенційних супротивників, перелік ризиків, що мають нейтралізуватися стримуванням, і уточнені умови можливого застосування. Особливо значущим є включення формули про те, що агресія проти РФ (або її союзника) неядерною державою за участю чи підтримки ядерної держави розглядається як «спільний напад»; у політичній практиці це працює як спроба зробити будь-яку зовнішню допомогу Україні предметом стратегічного торгу й страху ескалації. (Sinovets, 2024, pp. 3–4; Melin, 2025, pp. 1–2; p. 7).

Нова категорія критичної загрози у доктрині 2024 року є характерним прикладом того, як ядерний шантаж потребує керованої двозначності. Включення положення про можливість застосування у разі «критичної загрози» для суверенітету або територіальній цілісності для РФ та/або Білорусі створює широке поле для тлумачення, де юридичне формулювання легко перетворюється на політичний інструмент. При цьому реальні події – зокрема бойові дії на території Курської області Росії внаслідок вторгнення Збройних Сил України продемонстрували, що навіть формально заявлені червоні лінії можуть бути перетнуті без негайної ядерної відповіді, що водночас підриває й стимулює Кремль модернізувати шантаж у нові, потенційно переконливіші форми (Sinovets, 2024, p. 6).

Умови масованої повітряно-космічної атаки як підстава для застосування у доктрині 2024 року також демонструють цю логіку

двозначності: ключове слово «масована» залишає простір для політичного маневру у визначенні масштабу, що нібито запускає ядерний механізм. У практичній площині це дозволяє РФ одночасно погрожувати заздалегідь і уникати самозв'язування рук: критерій можна підняти або опустити залежно від потреби посилити тиск чи уникнути непотрібних ризиків (Melin, 2025, p. 8; Schneider, 2025, pp. 2-3,6).

Нормалізація ядерного компонента через рутину навчань та процедур є окремим механізмом шантажу, який діє повільніше, але стійкіше. Коли керівництво РФ регулярно демонструє участь у командно-штабних заходах стратегічних сил, а доктринальні зміни супроводжуються практичними сигналами (пусками, передислокаціями, політичними заявами), формується відчуття, що ядерний чинник є природною частиною політики у війні. Це має дві мети: з одного боку – зменшити внутрішньополітичні бар'єри до ескалаційної риторики, з іншого – привчити опонента до думки, що поріг може бути не фіксованим, а політично керованим (Alkış, Sinovets, 2025).

Удар балістичною ракетою середньої дальності «Орешник» 21 листопада 2024 року по заводу «Південмаш» у Дніпрі є прикладом того, як РФ поєднує демонстрацію технологічного потенціалу з політико-психологічним тиском. Навіть якщо бойовий ефект такого удару може бути обмеженим у порівнянні з загальною динамікою війни, його сигнал полягає у підкресленні здатності РФ швидко змінювати набір інструментів та прив'язувати це до ширших наративів про помилки попередніх рішень у сфері ракетних режимів. Цей удар був нанесений як відповідь на рішення адміністрації президента США Джо Байдена надати Україні балістичні ракети «ATACMS» для наземних комплексів «HIMARS». У логіці шантажу це є спробою показати: РФ має засоби для «нестандартних відповідей», а отже – противник має рахуватися з потенційною непередбачуваністю наступних кроків (Pérez Gil, 2025, p. 27).

Рамкування війни як глобальної ще одна важлива техніка шантажу, яка дозволяє РФ підняти статус конфлікту і тим самим посилити вагу ядерних

натяків. Заява В. Путіна 21 листопада 2024 року про те, що «регіональний конфлікт» нібито набув елементів глобального характеру, відображає намір перевести сприйняття війни з площини двостороннього протистояння Росії та України у площину ширшого зіткнення із всім НАТО на чолі з США, де ядерний чинник подається як логічне продовження масштабності ставки. У контексті шантажу така риторика покликана зробити будь-яку подальшу ескалацію раціональною в очах російської аудиторії та водночас – надто ризиковою для супротивника (Sinovets, 2024, р. 4).

Варто й окремо проаналізувати позиціонування і дії України в контексті російської доктрини та шантажу. Український чинник у механіці шантажу проявлявся насамперед як тестування заявлених червоних ліній через продовження бойових дій, удари по військових цілях та перенесення війни на територію РФ у межах, які Москва прагнула оголосити «неприпустимими». Водночас, Україна на рівні власних стратегічних документів визначила РФ як головного супротивника, що дало Москві можливість у 2024 році риторично вписати Україну у категорію потенційного противника у власних ядерних документах і використовувати це як складову погроз. (Stockholm International Peace Research Institute, 2025).

Проблема правдоподібності є центральною слабкістю шантажу, і саме її РФ намагалася компенсувати доктринальними правками та демонстраціями. Коли вторгнення ЗС України до Курської області РФ чи операція “Spider Web” не призводять до заявлених у доктринах відповідей, уся архітектура погроз ризикує перетворитися на звичний шум. Звідси прагнення Кремля постійно оновлювати набір сигналів: якщо один тип погроз перестає працювати, його замінюють іншим (оновлена доктрина, нові критерії, нові демонстрації), аби зберегти загальний ефект невизначеності та страху (Sinovets, 2024, р. 6).

Структурна роль доктрини у цьому кейсі полягає у тому, що вона одночасно задає внутрішню логіку для російських еліт і створює зовнішній сигнал для противника. Аналітично важливо, що російська еволюція з 1990-х

до 2020-х показує: Москва намагалася поєднати гнучкість театрального примусу з вимогою стратегічної стійкості, адже саме здатність гарантовано завдати неприйнятної шкоди є фундаментом будь-яких обмежених сценаріїв застосування. Без упевненості у другому ударі обмежена ескалація стає небезпечнішою для ініціатора, що і пояснює, чому доктринальні пороги можуть одночасно бути і розмитими, і обмежувальними (Kaushal & Dolzikova, 2025, pp. 15–16).

Інструментальність ядерного чинника в російській зовнішній політиці у 2022–2025 роках проявлялася як послідовність «ядерних записів у щоденнику стратегії»: попередження – демонстрація – доктринальна корекція – знову демонстрація. Цей цикл не обов’язково веде до застосування, але він підтримує стан хронічної невизначеності і створює для України додатковий вимір війни – вимір управління ризиками ескалації, який нав’язується діями РФ (Sinovets, Vicente, 2022, pp. 4-8).

Проте, повна впевненість в тому, що РФ не нанесе ядерного удару, навіть малої потужності, у відповідь на агресію проти свого суверенітету та територіальної цілісності, є хибною. Український наступ в Курській області та операція “Spiderweb” не були екзистенційними з точки зору російського керівництва, ба більше – вони не несли загрози політичному режиму. Але водночас, РФ використовує стратегію уточнення своєї доктрини та знижує поріг відповіді в рамках концепції «ліфту ескалації». В якийсь момент може статися це порушення червоних ліній і відбудеться різкий скачок рівня ескалації, яке порівнюють з різким підняттям ліфту з 3-го на 15-й поверх. В даному випадку ескалація вже не буде контрольованою.

Тож можна підсумувати, що хоч ядерний шантаж і є ефективним за певних умов і за певного ядерного сигналінгу, іноді він перестає бути дієвим через порушення цього блефу. Проте той факт, що ситуація із ескалаційним ліфтом завжди має місце, змушує враховувати його при плануванні відповіді та дій супротивників РФ.

3.2. Реакція США на російський ядерний шантаж у контексті війни проти України (2022–2025 рр.)

Вихідною рамкою для американської реакції на російський ядерний чинник стало поєднання двох імперативів: не допустити прямого зіткнення США/НАТО з РФ і водночас не дати ядерним погрозам Кремля зупинити підтримку України. У практичній площині це означало управління ескалаційними ризиками через поєднання військової допомоги, обмежень на її застосування, дипломатичних сигналів і кризових каналів комунікації, причому РФ розглядалася як джерело ядерних загроз для США та союзників, а стратегічна конкуренція паралельно структурувалася навколо “*ricing challenge*” з боку КНР (U.S. Department of Defense, 2022, pp. 10–13).

Першим елементом цієї стратегії після 24 лютого 2022 року стало розмежування підтримки України від прямої участі США у бойових діях, щоб не дати Росії підстав трактувати американські дії як вступ у війну із відповідними ядерними наслідками. Саме в цій логіці ядерний шантаж РФ від самого початку сприймався не як риторичний фон, а як інструмент тиску, покликаний звужити коридор американських рішень щодо темпів, глибини й типів допомоги, доступних Україні (U.S. Department of Defense, 2022, p. 13).

Показовою рисою американської позиції у 2022 році стала відмова переносити кризу у площину демонстративного підвищення ядерної готовності у відповідь на шантаж Москви, натомість роблячи ставку на оцінки розвідки й адресні сигнали Кремлю. У публічному вимірі було важливим, що американська сторона прагнула уникати кроків, які могли б бути прочитані Кремлем як підготовка до ядерної конфронтації, і тримала поріг ядерних закликів максимально високим, залишаючи ядерну відповідь як крайній варіант у разі прямої загрози США та їх союзникам (U.S. Department of Defense, 2022, p. 40).

Водночас практична реакція у 2022 році була значно жорсткішою у закритих каналах, ніж у публічній риториці, адже саме непублічні оцінки визначали рівень ризику. У книзі Б. Вудворда «*Війна*» ключовою стала логіка

керування ескалацією: адміністрація Байдена намагалася підтримувати Україну так, щоб зберігати для РФ відчутний простір для відступу без втрати обличчя, оскільки ситуація, коли Москва може опинитися загнаною в кут, для Кремля вважалася фактором, що збільшує імовірність ядерного рішення (Woodward, 2024, pp. 62–63).

Змістовним маркером американських стратегічних намірів у перший рік війни стала позиція керівництва Пентагону щодо необхідності послабити Росію як військову загрозу, що відбивало ширше розуміння війни як тесту на здатність РФ поєднувати конвенційний тиск із ядерним прикриттям. Водночас сама наявність ядерної складової в оцінці РФ зумовлювала обережність США щодо темпу постачання допомоги, щоб уникнути сценарію, коли Кремль інтерпретує зміну балансу на полі бою як екзистенційний виклик режиму (Woodward, 2024, p. 124).

Ключовим переломним моментом став осінній період 2022 року, коли поєдналися українські контрнаступальні дії та російські політико-військові рішення, що підвищили суб'єктивне відчуття загрози у Кремлі. Саме тоді, за Вудвордом, у Вашингтоні з'явилася внутрішня оцінка про можливість застосування РФ тактичної ядерної зброї за певних умов, зокрема у разі загрози масштабного оточення російських сил на півдні, що перетворювало події на полі бою на безпосередній чинник американської кризової політики. (Woodward, 2024, pp. 134–135).

Конкретизація ризику прив'язувалася до сценарію з Херсонщиною: оцінювалося, що оточення значних російських сил могло створити для Путіна ситуацію безвихідності, яку він здатен трактувати як екзистенційну, а отже – потенційно підштовхнути до ядерного удару. У цьому сенсі американська реакція набувала вигляду супроводу бойових подій: США не контролювали поле бою, але прагнули мінімізувати ймовірність переходу РФ від ядерних погроз до ядерного застосування (Woodward, 2024, pp. 135–136).

Практичним інструментом такого супроводу стала комбінація прямих сигналів російському керівництву та підготовка “пакета наслідків”, який мав

зменшити привабливість ядерного рішення. Вудворд описує, як Байден доручив Дж. Саллівану задіяти всі канали для донесення: у разі ядерного застосування США відповідатимуть, причому акцент робився не на симетричності, а на гарантованості й болючості наслідків для РФ. Проте, не зазначалося, якою саме буде відповідь і це створювали ситуації стратегічної невизначеності. (Woodward, 2024, p. 136).

У цьому контексті важливо, що США уявляли відповідь не як автоматичну ядерну відплату, а як контрольоване покарання, здатне зберегти стратегічну ініціативу та не загнати кризу в некеровану спіраль. Саме тому у внутрішніх напрацюваннях обговорювалися варіанти потужної неядерної відповіді, які б одночасно зберігали ядерний поріг і демонстрували Кремлю безперспективність ядерного шантажу як механізму виграшу війни. (Woodward, 2024, pp. 141–142).

Окремим виміром стала ставка США на персоналізовану дипломатію як кризовий запобіжник, коли навіть одноразові контакти високого рівня могли працювати як страхувальний клапан. Показовим є описаний Вудвордом візит директора ЦРУ В. Бернса до України в листопаді 2022 року та його оцінки психологічної стійкості українського керівництва, що вписувалося у загальну логіку Вашингтона: підтримувати Україну так, щоб вона могла воювати ефективно, але без кроків, які США оцінювали як такі, що різко підвищують ризик ядерної ескалації (Woodward, 2024, pp. 112–113).

Розглядаючи український контрнаступ на Херсонщині в 2022 році з іншого кута зору, найбільш чутливим епізодом стала комунікація США з РФ на тлі зростання ризиків внаслідок потенційного відступу російських сил, коли Вашингтон прагнув зупинити саму ідею ядерного застосування в зародку. За Вудвордом, В. Бернс провів у Анкарі контакт із С. Нарішкіним, і в центрі американського сигналу була теза про катастрофічні наслідки для РФ у разі рішення про ядерний удар, що фактично оформлювало межу допустимого для Кремля (Woodward, 2024, pp. 136, 146).

Додатковою ознакою ефективності цієї комунікаційної лінії виступає те, що після херсонського періоду американська оцінка ризику змінилася, оскільки російські війська змогли відступити через Дніпро без колапсу, а фронт стабілізувався. Це важливо саме для проблематики ядерного шантажу: Вашингтон виходив із того, що ризик ядерного рішення корелює з відчуттям краху у Кремлі, а не з абстрактним рівнем допомоги Україні. (Woodward, 2024, p. 146).

Публічною кульмінацією осіннього періоду 2022 року стала знаменита ремарка Байдена про “Armageddon”, яка фіксувала не емоційність, а внутрішню оцінку рівня небезпеки. У політичному сенсі така заява виконувала подвійне завдання: готувала американську аудиторію до можливих різких рішень та одночасно натякала Москві, що США сприймають ядерну загрозу як реальну, а не суто риторичну (Woodward, 2024, p. 137).

Після стабілізації фронту у 2023 році американська реакція еволюціонувала від «гасіння пожежі» до більш структурованої моделі: поетапне нарощування допомоги Україні з одночасним керуванням порогами ескалації. Саме цим пояснюється, що політичні рішення про важкі системи озброєнь (танки, далекобійні засоби, авіація) ухвалювалися хвилями, а не одномоментно, оскільки кожна хвиля супроводжувалася оцінкою, як РФ може використати ядерний шантаж для зриву наступного етапу підтримки (Woodward, 2024, pp. 132–133).

Логіка дозованого підсилення продовжувалася у стратегії Білого Дому і у 2023 році. США пояснювали свої рішення союзникам і Україні таким чином, що допомога має підвищувати боєздатність ЗСУ, але не створювати у Кремля аргумент, що прямий вступ Заходу у війну або готуваність удару по РФ.

Окремою лінією 2023 року були рішення щодо особливих боєприпасів та нестандартних засобів, які теж розглядалися крізь призму потенційної російської реакції. Вудворд, зокрема, описує обговорення касетних

боєприпасів як політично чутливе питання підтримки, яке ухвалювалося під тиском реальних потреб фронту і водночас у тіні російських погроз, що формували загальний контекст ескалаційної обережності США (Woodward, 2024, р. 162).

Паралельно з цим США протягом 2023 року утримувалися від деяких кроків, які розглядали як потенційно різкий “стрибок” ескалації, зокрема щодо далекобійних систем ураження або певних форматів авіаційної підтримки, і пояснювали це не страхом, а керованістю ризику. У Вудворда це прямо пов’язується з тим, що Байден та його команда оцінювали можливість переходу кризи у площину ядерної ескалації як небажаний сценарій, здатний зламати весь задум підтримки України (Woodward, 2024, pp. 155–156).

Російські погрози працювали як системний інструмент: їхня мета – не стільки примусити США здатися, скільки зменшити темп, обсяг і свободу номенклатури поставок американської допомоги. У цьому сенсі реакція США набувала рис контршантажу без шантажу: Вашингтон прагнув позбавити РФ виграшу від ядерних натяків, не підвищуючи ставок публічно до рівня прямої ядерної конфронтації (Melin, 2025, р. 1).

Другою частиною американської стратегії із стримування ескалації стала робота з союзниками і партнерами у форматі інтегрованого стримування: США намагалися не допустити розколу коаліції під впливом ядерних погроз та одночасно диференціювати ризики між учасниками підтримки. Саме тому політичні меседжі про неприпустимість ядерної ескалації відтворювалися у взаємодії з партнерами як елемент єдиного фронту, знижуючи ефективність російського шантажу проти окремих держав-членів альянсу (U.S. Department of Defense, 2022, р. 10).

У 2024 році американська реакція увійшла в нову фазу, де ядерний шантаж РФ був тісно пов’язаний із питанням ударів України по території Росії західними системами.

Показовим тут є механізм публічної погрози – обмеженої відповіді: РФ посилювала ядерні сигнали, очікуючи самообмеження США, тоді як США

відповідали не симетричним підвищенням ядерної готовності, а коригуванням правил застосування допомоги та інформаційною рамкою “ми не шукаємо ескалації”. На заяви Кремля про зміну порога застосування ядерної зброї Білий дім реагував стримано, повідомляючи про відсутність наміру змінювати власну ядерну позицію (Schneider, 2025, p. 7).

Важливим практичним сюжетом 2024 року стали обмеження/дозволи щодо далекобійних ударів. Це виступало одним із головних каналів, через які ядерний чинник впливав на американську політику. Вашингтон довгий час тримав жорсткі рамки, а потім у міру зміни бойової динаміки, ситуації на полі бою (відступ українських сил з Авдіївки) та російських дій поступово коригував підхід, уникаючи одномоментних розривів ескалаційної матриці (Sinovets, 2024, pp. 2–4).

Наглядним кейсом є історія з балістичними ракетами ATACMS: у 2023 році питання розглядалося як ескалаційно чутливе, і саме ризик російської реакції був одним із чинників американської обережності. США намагалися не дати РФ можливості представити далекобійні удари як пряме втручання, а отже – як підставу для нового витка ядерного шантажу. (Sinovets, 2024, p. 2).

Зміни у “Основах державної політики РФ у сфері ядерного стримування” 2024 року відбувалися на тлі дискусій Заходу про дозвіл Україні на глибші удари по РФ, а російська сторона прямо використовувала ризик ядерної ескалації як аргумент проти таких рішень (Melin, 2025, pp. 2–3).

Стратегічна логіка США в цьому прямо описана у NPR 2022 – РФ використовує ядерні сили для підтримки ревізіоністської політики в сфері безпеки, і що її арсенал становить для США та союзників екзистенційну загрозу. Тобто вимагає не ситуативних, а системних механізмів стримування (U.S. Department of Defense, 2022, p. 40).

Окремої уваги в американській реакції заслуговує епізод із застосуванням Росією нового БРСД «Орешнік» по Дніпру, адже тут США діяли не через публічну емоційну відповідь, а через логіку зниження ризику

помилкової інтерпретації. Факт попереднього повідомлення Росією американської сторони про запуск у межах наявних систем показує, що навіть демонстративний сигнальний удар Росія прагнула відокремити від сценарію раптового ядерного нападу, оскільки за траєкторними ознаками пуск «Орешніка» може виглядати подібно до пусків міжконтинентального класу для систем раннього попередження. У такій ситуації американська лінія поведінки зводилася до того, щоб трактувати подію як елемент примусу й інформаційно-психологічної операції Кремля, але не як підставу підвищувати ставки публічно й підсвічувати російський сигнал надмірною реакцією (Kaushal & Dolzikova, 2025, p. 53).

Показово, що стриманість США після «Орешніка» мала не пасивний, а розрахунковий характер: Вашингтон намагався не підкріплювати російську модель ядерного примусу, яка працює тим ефективніше, чим сильніше опонент демонструє психологічну вразливість до сигналів. У західній експертній оцінці саме ранні епізоди 2022–2023 років, коли ядерні попередження Москви впливали на темп і масштаб рішень партнерів України, стали для Кремля підставою вважати ядерний інструмент універсальним важелем – звідси і спокуса масштабувати такі погрози та ускладнювати прийняття рішень союзниками через страх точки неповернення. Відповідно, у 2024–2025 роках американська позиція дедалі більше опиралася на принцип мінімізації винагороди за шантаж: демонструвати рішучість у підтримці України, але в комунікації уникати надмірної драматизації кожного російського сигналу – аби не відтворювати цикл, де Москва щоразу отримує політичні дивіденди просто від підвищення градусу ескалаційної риторики (Sinovets, 2024, pp. 2, 7).

Важливо й те, що Кремль заздалегідь заклав політико-правову рамку для сприйняття «Орешніка», прив'язуючи його до дискусії про наслідки виходу США з ДРСМД та до претензій щодо інфраструктури ПРО США в Європі (зокрема до установок типу МК-41 в Румунії та Польщі). Таке фреймування мало подвійне завдання: по-перше, представити удар як

симетричну відповідь на кроки Заходу; по-друге, продемонструвати ризик для Європи, натякаючи на уразливість театру, де час підльоту коротший, а отже – психологічний ефект сильніший. У відповідь США не легітимізували російську аргументацію як рівноправне пояснення причин, а трактували її як частину примусу, спрямованого на ослаблення підтримки України.

З приходом до Білого дому Дональда Трампа, у відносинах з Росією почав домінувати формат переговорів для врегулювання російсько-української війни, де пріоритетом стало швидке досягнення рамкової угоди та примушення сторін до компромісів через інтенсивні контакти спеціальних посланців і політичний тиск на Київ. Впродовж всього 2025 року в публічному просторі з'являлися повідомлення про переговори за участі американських представників, зокрема спецпосланця С. Віткоффа, і формулу, за якої Україні пропонуються гарантії безпеки як компенсація за відмову до вступу в НАТО. Тоді як Москва сигналізує готовність обговорювати кінець війни за умови вирішення територіальних питань

Зв'язок мирного процесу з ядерним чинником у 2025 році проявився не як обмежувач політичного маневру: будь-яка схема припинення вогню/замороження лінії фронту розглядалася крізь призму того, чи спровокує вона Кремль на новий виток ядерного тиску, щоб виторгнути кращі умови або навпаки – чи дасть США інструменти зменшити ескалаційні ризики, зберігаючи підтримку України (Harding, 2025).

Новий виток дискусії та потенційної кризи сформувався навколо реакції Трампа на російські випробування стратегічних носіїв та, які Кремль подавав як демонстрацію сили. У жовтні 2025 року після повідомлень про тестування Росією крилатої ракети із ядерним двигуном «Буревістник» Трамп публічно звертався до Путіна з тезою, що тому слід закінчити війну, а також підкреслював наявність у США найкращого ядерного підводного компонента – фактично поєднуючи сигнал стримування із політичним тиском у площині мирного врегулювання. Таким чином, США не просто фіксували ядерні погрози, а використовували їх як аргумент, який має підштовхнути Москву

систі за стіл преговорів із Україною, не переходячи до офіційного підняття рівнів ядерної готовності (Hunnicut & Antonov, 2025).

Повернення відновлення ядерних випробувань не мало місця протягом років після завершення Холодної війни. Це стало ще одним проявом коливань американської лінії між розрядкою через угоду і тиском через ядерну демонстрацію. У публічному просторі з'явилася заява Трампа про намір розпочати випробування на рівних підставах через програми випробувань інших країн, а також уточнення з боку адміністрації, що йдеться про тести, які не обов'язково означають повномасштабні ядерні вибухи; водночас сама поява цієї риторики підіймає ставки в переговорах, бо створює для Москви й інших ядерних держав сигнал, що США готові переглядати давні табу в логіці *reciprocity* (ядерної взаємності) (Allison, 2025).

Коливання між діалогом і погрозами в 2025 році проявлялося структурно: паралельно з активізацією мирних переговорів і сигналами про можливість нормалізації відносин із Росією в рамках угоди, Трамп публічно вдавався до жорстких меседжів, зокрема про розміщення американських підводних засобів ближче до РФ, або про те, що «ми не граємося», що виглядає як спроба одночасно утримати переговорний канал і підвищити ціну російських ядерних сигналів.

Реакція США на російський ядерний шантаж у 2022–2025 рр. постала як поєднання жорсткості змісту й стриманості форми: Вашингтон прагнув зробити потенційне застосування ядерної зброї для Кремля дуже болючим через комунікацію наслідків і кризові контакти, але уникав публічних кроків, що могли б запустити некеровану спіраль ескалації. Водночас підтримка України розгорталася хвилями в рамках стратегії керування ризиками з урахуванням того, що для РФ ядерні погрози є інструментом впливу на темп і глибину американських рішень.

ВИСНОВКИ

Завдяки школі неореалізму вдалося проаналізувати, чому ядерний чинник у російсько-американських відносинах варто розглядати як структуроутворюючий елемент відносин. Ядерна зброя є інструментом виживання і ресурсом впливу. З огляду на це, стратегічні сили стримування, сигнали та управління ескалацією у російсько-американських відносинах стають центральними елементами цієї їх конкуренції. Таким чином, даний теоретичний підхід підтвердив свою ефективність в рамках дослідження ядерного чинника у російсько-американських відносинах.

Результати дослідження стратегічної стабільності засвідчили, що вона не є зафіксованою у відносинах РФ та США, а є процесом балансування ризиками, очікуваннями та інтерпретаціями. Вона тримається на поєднанні взаємної вразливості, комунікативних сигналів і інституційних механізмів передбачуваності і прозорості ядерних потенціалів. Коли ці механізми слабшають, значення набуває політичне сигналювання, а вартість помилки зростає – навіть за відсутності наміру застосувати ядерну зброю, сторони змушені враховувати потенційну ескалації як чинник, що обмежує їхні рішення та дії. У цьому сенсі стратегічна стабільність проявляється як рамка поведінки, яка впливає на темп та межі тиску, але не усуває конкуренції.

У результаті в рамках дослідження було виявлено, що ядерний чинник стає придатнішим для примусу та використання його як засобу психологічного тиску, коли система договорів контролю над озброєннями, стає хиткою. В даному випадку, значення набуває сигналювання про переконливість ядерного потенціалу, що підсилює ефект загроз навіть без переходу до дій.

Варто додати, що доктрини встановлюють пороги і червоні лінії, але фактична поведінка під час кризи може бути гнучкішою, ніж формулювання документів. Саме зіставлення доктринальних положень із практикою

сигналювання дозволило відрізнити декларативний рівень політики від операційної логіки – і стало ключовим механізмом пояснення у дослідженні.

Кейс російсько–української війни 2022–2025 років підтвердив, що ядерний чинник у війні РФ проти України функціонував як інструмент політичного примусу в ширшому сенсі, ніж суто військове стримування. Російська стратегія проявилася у повторюваних механізмах: зниженні порогів застосування у риторичі вищих посадових осіб, демонстраціях готовності та спробах вплинути на обсяги та номенклатуру підтримки України. А для США ядерна безпека та невикористання Кремлем ядерної зброї проти України, були основними завданнями у період 2022–2025 років. Водночас дослідження показало, що ефективність ядерного примусу не є абсолютною: він не скасовує інтереси та стратегічні цілі іншої сторони, але суттєво впливає на темп, форму та параметри рішень.

Отримані результати дають можливість оцінити висунуті гіпотези. Перша гіпотеза – про те, що ядерний чинник є структуроутворюючим елементом російсько-американських відносин, підтверджується, оскільки в рамках досліджуваного періоду російсько–американські відносини в першу чергу формувалися навколо діалогу щодо стратегічної стабільності та безпеки. А важливість переконливого ядерного арсеналу, як гарантії безпеки для США та РФ, підтверджується кейсом російсько–української війни.

Разом із тим дослідження має межі, які важливо окреслити. Воно спирається на відкриті документи, офіційні заяви й вторинні джерела, тоді як значна частина реального ядерного планування, внутрішніх директив і розвідувальних оцінок залишається закритою, що обмежує можливість повністю відтворити внутрішню логіку окремих рішень. Окремим викликом є динамічність періоду 2022–2025 років: події змінювалися швидко, а значення сигналів і заяв могло переоцінюватися в реальному часі. Це зумовило необхідність критичного поєднання первинних документів, офіційних заяв і вторинних реконструкцій, а також обережність у висновках

щодо мотивів окремих рішень, які не завжди можуть бути повністю верифіковані відкритими даними.

Подальші наукові дослідження в рамках аналізу ядерного чинника в російсько-американських відносинах можуть розширити отримані результати кількома шляхами. Перспективним виглядає глибший аналіз кризових каналів комунікації та неформальних правил управління ескалацією, а також порівняння цього кейсу з іншими історичними кризами ядерного сигналювання для уточнення типології механізмів примусу. Важливим напрямом може стати інтеграція технологічного виміру, зокрема, нестратегічних сил ураження та дослідження кіберскладової в контексті ядерного стримування, як чинників, що змінюють сприйняття уразливості та стабільності. У ширшій перспективі осмислення ядерного чинника як інструмента стримування у російсько-американських відносинах дозволяє краще зрозуміти ризики періоду після лютого 2026 року, коли завершення дії договору New START та заяви про можливе повернення ядерних випробувань від лідерів обох держав, можуть посилити невизначеність майбутнього стратегічної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Долгов, І. (2024). *Велика війна в Україні й ядерний шантаж РФ: небезпечна стратегія Кремля*. Укрінформ. Взято з: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3837360-velika-vijna-v-ukraini-j-adernij-santaz-rf-nebezpecna-strategia-kremla.html>
- Капируля, М. В. (2015). *Ядерне стримування в постбіполярному світі* (дис. канд. політ. наук). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. Взято з: https://scc.knu.ua/upload/iblock/ecb/dis_Kapyrulya%20M..pdf
- Максименко, І.В., Сіновець, П.А. (2025) Російська ядерна дипломатія у війні проти України: випробування практикою. *Міжнародні та політичні дослідження*, (40), 253-275. Взято з: <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.21>
- Мартинюк, В. (2025). Ядерне роззброєння України: руйнування міфів та уроки для майбутнього. *Український інститут майбутнього*. Взято з: <https://uifuture.org/statti/yaderne-rozzbroyennya-ukrayiny/>
- Михайлов, Б. (2024). *Путін затвердив оновлену “ядерну доктрину” Росії*. Суспільне Новини. Взято з: <https://suspilne.media/883111-putin-zatverdiv-onovlenu-adernu-doktrinu-rosii/>
- Прес-служба Апарату Верховної Ради України. (2024). 10 липня 2024 року глави держав і урядів Північноатлантичного альянсу взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Вашингтоні, округ Колумбія, з нагоди 75-ої річниці Альянсу. Взято з: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/251552.html>
- Сіновець П.А (2011). *Нова архітектура Європейської системи ПРО у планах США: глобальні стратегічні наслідки і значення для України*. Аналітична доповідь. *Одеса: Фенікс*, 36 с..
- Сіновець, П. А. (2016). «Ядерне стримування в американській політичній думці у постбіполярний період». *Міжнародні відносини та політика*

держав в умовах глобальних трансформацій: аналіз політичної думки.
Одеса: ОНУ, с. 267–282. (укр.). Взято з:

<https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/17504>

Тригуб П. М. (2012). Проблема ПРО у Східній Європі в російсько-американських відносинах. *Наукові праці. «Історія»*. 195(207), 63-68.

Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2012_207_195_14

Acton, J. M., MacDonald, T., Vaddi, P. (2021). *Reimagining Nuclear Deterrence*.

Carnegie Endowment for International Peace, 147. Retrieved from:

<https://carnegieendowment.org/research/2021/12/reimagining-nuclear-arms-control-a-comprehensive-approach?lang=en>

Alkış M.A, Sinovets, P. (2025). Deterrence, Compellence, or Credibility Fatigue?

Russian Nuclear Signaling in the War Against Ukraine. *Journal of Strategic*

Studies. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/25751654.2025.2586386>

Allison, G.H. (2025). How to Understand Donald Trump's Nuclear Testing

Remarks. *Russia Matters*. Retrieved from:

<https://www.russiamatters.org/analysis/how-understand-donald-trumps-nuclear-testing-remarks>

Art, R. J. (1980). To what ends military power? *International Security*. 4(4), 3-35.

Retrieved from:

<https://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/FourFuncForce.pdf>

Art, R. J. (1985). Between assured destruction and nuclear victory: The case for the

“MAD-plus” posture. *University of Chicago*. 497-516. Retrieved from

<https://robertsmcnamaracom.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/04/art-1985-between-assured-destruction-and-nuclear-victory-the-case-for-mad-plus-posture-c.pdf>

Bauer, S, Erästö, E., Smith, D. (2022). The Logic of Avoiding Nuclear War.

Stockholm International Peace Research Institute (SIRPI). Retrieved from:

<https://www.sipri.org/commentary/essay/2022/logic-avoiding-nuclear-war>

- Beardsley, K., V. Asal. (2009). Winning with the Bomb. *The Journal of Conflict Resolution*. 53 (2), 278–301. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/20684585>.
- Bell, M. (2024). Plus ça change plus c'est la même chose: The Old Lessons About Nuclear Weapons Being Re-Observed in Ukraine. *RJISSF Policy Forum on Ukraine and Nuclear Weapons*. Retrieved from: <https://networks.h-net.org/group/discussions/20023326/h-diplorjissf-policy-roundtable-iii-3-ukraine-and-nuclear-weapons>.
- Betts, R. K. (1987). *Nuclear blackmail and nuclear balance*. Brookings Institution Press. p. 262. Retrieved from: <https://archive.org/details/nuclearblackmail00bett/page/n2/mode/1up>
- Betts, R. K. (2013). The lost logic of deterrence. *Foreign Affairs*. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/23527459>
- Bidgood, S. (2023). What We Talk About When We Talk About US-Russia Strategic Stability. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 6(1), 9-27. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/25751654.2023.2221486>
- Blank, S.J., (2011). Russian Military Politics and Russia's 2010 Defense Doctrine. *Strategic Studies Institute*. Retrieved from: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20110300_haas_doctrine.pdf
- Bose, N. (2024). Biden Cites Cuban Missile Crisis in Describing Putin's Nuclear Threat. *Reuters*. Retrieved from: <https://www.reuters.com/world/biden-cites-cuban-missile-crisis-describing-putins-nuclear-threat-2022-10-07/>
- Brodie, B. (1946). *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. Harcourt, Brace.
- Brusylovska O. (2023). Russia's Nuclear Blackmail as a Threat to the Global Nuclear Order. *Russia's War on Ukraine. The Implication for Global Nuclear Order / Ed. by Vicente A., Sinovets P., Teron J. Contributions to Political Science*. Springer Nature Switzerland. 39-52

- Bruusgaard, K. V. (2016). Russian strategic deterrence. *Survival: Global Politics and Strategy*, 58(4), 7–26. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00396338.2016.1207945>
- Bruusgaard, K. V. (2021). Russian nuclear strategy and conventional inferiority. *Journal of Strategic Studies*, 44(1), 3–35. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2020.1818070>
- Bugos, S. (2023). Russia Suspends New Start. *Arms Control Association*. Retrieved from: <https://www.armscontrol.org/act/2023-03/news/russia-suspends-new-start>
- Cimbala S. J. (2016). Nuclear Deterrence in a Multipolar Word. The U.S., Russia and Security Challenges. *London – New York: Routledge*, 235 p.
- CNA Russia Studies Program (2020). Foundations of State Policy of the Russian Federation in the Area of Nuclear Deterrence (Translation). Retrieved from: <https://www.cna.org/reports/2020/06/Foundations%20of%20State%20Policy%20of%20the%20Russian%20Federation%20in%20the%20Area%20of%20Nuclear%20Deterrence.pdf>
- Colby, E. (2016). The Role of Nuclear Weapons in the U.S. – Russian Relationship. *Carnegie Endowment for Peace*. Retrieved from: <https://carnegieendowment.org/posts/2017/02/the-role-of-nuclear-weapons-in-the-us-russian-relationship?lang=en>
- Colby, E., (2013). Defining Strategic Stability. In *Strategic Stability: Contending Interpretations*, edited by E. Colby and M. Gerson, 47–83. Carlisle, PA: US Army War College. Retrieved from: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA572928.pdf>
- Davis, A., Moss, R. (2024) Fundamentals of the State Policy of the Russian Federation in the Area of Nuclear Deterrence. *Russia Maritime Studies Institute, U.S. Naval War College*. Retrieved from: https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=rmsi_research

- Eken, M., Suman-Chauhan, K., Aubert, B. & Van Hooft, P. (2025). Understanding Russian strategic culture and the low-yield nuclear threat. *Rand Europe*. p. 48. Retrieved from: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3859-1.html
- Federation of American Scientists. (2002). Nuclear Posture Review Report. Retrieved from: <https://fas.org/wp-content/uploads/media/Excerpts-of-Classified-Nuclear-Posture-Review.pdf>
- Freedman, L. (2004). Deterrence. *Cambridge: Polity Press*, 2004. 160 p.
- Gibradze, Gorda & Guchua, Alika. (2023). Nuclear Deterrence Policy in the Post-Cold War Period. *Future Human Image*, 19, 20-25. Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.29202/fhi/19/3>
- Gilpin, R. (1962). *American scientists and nuclear weapons policy*. Princeton University Press. p. 352. Retrieved from: <https://doi.org/10.2307/j.ctt183pw44>
- Glaser, C. L. (1990). *Analyzing strategic nuclear policy*. Princeton University Press. p. 1188. Retrieved from: <https://doi.org/10.2307/j.ctt7zvxxj>
- Glaser, C. L. (2023). Nuclear deterrence theory and current nuclear strategy policy issues. *NIDS International Symposium on Security Affairs, December 2023*, 73-84. Retrieved from https://www.nids.mod.go.jp/event/proceedings/symposium/pdf/2023/e_06.pdf
- Glaser, C. L., & Fetter, S. (2001). National missile defense and the future of U.S. nuclear weapons policy. *International Security*, 26(1), 40–92. Retrieved from <https://fetter.it-prod-webhosting.aws.umd.edu/sites/default/files/fetter/files/2001-IS-NMD.pdf>
- Gottemoeller R.. (2022). Nuclear Diplomacy with Russia Could Avert the Threat of Armageddon. *Financial Times*. Retrieved from: <https://www.ft.com/content/e3b6df70-7735-414f-bf2c-816638455ff4>

- Gottemoeller, R. (2022). How to Stop a New Nuclear Arms Race. *Foreign Affairs*. Retrieved from: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2022-03-09/how-stop-new-nuclear-arms-race#>
- Harding, L. (2025). US and Ukraine promise ‘updated’ peace framework after criticism of pro-Russian points in original plan. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/world/2025/nov/23/trump-ukraine-zero-gratitude-peace-plan-international-talks>
- Hennigan W.J. (2022). The Risk of Nuclear War is Now a Daily Issue for the Biden Administration. *Time*. Retrieved from: <https://time.com/6228466/nuclear-war-risk-daily-issue-biden/>
- Hunnicut, T., Antonov, D. (2025). Trump says Putin should end the Ukraine war, not test missiles. *Reuters*. Retrieved from: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/trump-says-putin-should-end-ukraine-war-not-test-missiles-2025-10-27/>
- Ifri. (2018) *The Erosion of Strategic Stability and the Future of Arms Control in Europe*. Proliferation Papers. Retrieved from: <https://www.ifri.org/en/studies/erosion-strategic-stability-and-future-arms-control-europe>
- Jervis, R. (1989). *The meaning of the nuclear revolution: Statecraft and the prospect of Armageddon*. Cornell University Press.
- Kaushal, S., Dolzikova, D. (2025). The evolution of Russian nuclear doctrine. *Royal United Services Institute*, 52. Retrieved from <https://static.rusi.org/the-evolution-of-russian-nuclear-doctrine.pdf>
- Kimball, D. G. (2024). Russia revises nuclear use doctrine. *Arms Control Today*, Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2024-12/news/russia-revises-nuclear-use-doctrine>
- Kissinger H. (1960) *The Necessity for Choice: Prospects of American Foreign Policy*. N.Y.: Harper. 382 p.
- Koblentz, G. D. (2014). *Strategic Stability in the Second Nuclear Age*. Council Special Report No. 71. New York: Council on Foreign Relations. Retrieved

from:

https://cdn.cfr.org/sites/default/files/pdf/2014/11/Second%20Nuclear%20Agreement_CSR71.pdf

Kokoshin A. (2011). Ensuring Strategic Stability in the Past and Present: Theoretical and Applied Questions. *Belfer Center for Science and International Affairs*. Harvard Kennedy School. Retrieved from: <https://www.belfercenter.org/publication/ensuring-strategic-stability-past-and-present-theoretical-and-applied-questions>

Krieger, Z., Ilan Roth, A. (2007) Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review*, 9(3), 369-384. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/4621831>

Kristensen, H. M., Korda, M., Johns, E. & Mackenzie K-B. (2024). United States nuclear weapons, 2024. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 80(3), 182-208. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2024.2339170>

Kristensen, H. M., Korda, M., Johns, E. & Mackenzie K-B. (2025). United States nuclear weapons, 2025. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Retrieved from: <https://thebulletin.org/premium/2025-01/united-states-nuclear-weapons-2025/>

Kristensen, H. M., Korda, M., Johns, E., & Knight, M. (2024). Russian nuclear weapons, 2024. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 80(2), 118–145. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2024.2314437>

Kristensen, H. M., Korda, M., Johns, E., & Knight, M. (2025). Russian nuclear weapons, 2025. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2025.2494386>

Kuhn, U., Williams, H. (2023). A New Approach to Arms Control. *Foreign Affairs*. Retrieved from: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/new-approach-arms-control>

- Layne, C. (1993). *The unipolar illusion: Why new great powers will rise*. Retrieved from: <https://users.metu.edu.tr/utuba/Layne.pdf>
- Lee, Do Young (2021), «Strategies of Extended Deterrence: How States Provide the Security Umbrella», *Security Studies*, 30 (5), 761–796. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636412.2021.2010887#abstract>
- Leszczenko, L., Tarnavska, O. (2021) Russia's 2021 National Security Strategy in the Context of the State's Strategic Culture. *Actual problems of International Relations*, 147(1) (2021). Retrieved from: <https://doi.org/10.17721/apmv.2021.147.1>
- Liang, X. (2024). Biden arms policy stays course despite buildup. *Arms Control Today*. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2024-07/news/biden-arms-policy-stays-course-despite-buildup>
- Liang, X., & Mutalov, D. (2024). Putin previews changes to nuclear policy. *Arms Control Today*. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/act/2024-11/news/putin-previews-changes-nuclear-policy>
- Lupovici, A. (2023). Deterrence by delivery of arms: NATO and the war in Ukraine, *Contemporary Security Policy*, 44 (4), 624–641. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/374281228_Deterrence_by_delivery_of_arms_NATO_and_the_war_in_Ukraine
- Mearsheimer J.J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company. 592 p.
- Mearsheimer, J. J. (1984). Nuclear weapons and deterrence in Europe. *International Security*, 9(3), 19-46. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/2538586>
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, 15(1), 5–56.
- Mearsheimer, J. J. (1993). The case for a Ukrainian nuclear deterrent. *Foreign Affairs*, 72(3), 50-66. Retrieved from <https://www.mearsheimer.com/wp->

[content/uploads/2019/07/Mearsheimer-Case-for-Ukrainian-Nuclear-Deterrent.pdf](https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208829)

- Melin, K. (2025). Russia's updated basic principles for nuclear deterrence: A broom for all corners? *Swedish Defence Research Agency (FOI)*. Retrieved from <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208829>
- Michał Pietkiewicz (2018). The Military Doctrine of the Russian Federation. *Polish Political Science Yearbook*, 47(3), 505–520. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/330109811_The_Military_Doctrine_of_the_Russian_Federation
- Morgan, P. (2003). *Deterrence Now*. Cambridge University Press, 358 p. .
- Mount, A., Kristensen, H. (2024). Biden Nuclear Weapons Employment Guidance Leaves Nuclear Decisions to Trump. *Federation of American Scientists (FAS)*. Retrieved from: <https://fas.org/publication/biden-nuclear-weapons-employment-guidance-leaves-nuclear-decisions-to-trump/>
- National Strategic Review (2025). *Gouvernement de la République Française*. Retrieved from : https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/Publications/20250713_NP_SGDSN_RNS2025_EN_0.pdf
- NATO. (2023). *Vilnius Summit Communiqué*. Retrieved from: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communique>
- Nautilus Institute for Security and Sustainability. (2001). *1994 Nuclear Posture Review. Nuclear Strategy*. Retrieved from: <https://nautilus.org/projects/nuclear-strategy/1994-nuclear-posture-review/>
- Oliker, O. (2016). Russia's nuclear doctrine: What we know, what we don't, and what that means. *Center for Strategic and International Studies*. Retrieved from: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/160504_Oliker_RussiasNuclearDoctrine_Web.pdf CSIS
- Oliker, O., Baklitskiy, A. (2018). *The Nuclear Posture Review and Russian 'De-Escalation:' A Dangerous Solution to a Nonexistent Problem*. War on the

- Rocks. Retrieved from: <https://warontherocks.com/2018/02/nuclear-posture-review-russian-de-escalation-dangerous-solution-nonexistent-problem/>
- Pifer S. (2020). The Looming US Withdrawal From the Open Skies Treaty. *Brookings Institution*. Retrieved from: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/11/19/the-looming-us-withdrawal-from-the-open-skies-treaty/>
- Pifer, S. (2024). How credible is Russia's evolving nuclear doctrine? Retrieved from: <https://www.brookings.edu/articles/how-credible-is-russias-evolving-nuclear-doctrine/>
- Posen, B. R. (1982). Inadvertent nuclear war? Escalation and NATO's northern flank. *International Security*, 7(2), 28-54 Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/2538432>
- Posen, B. R. (1991). *Inadvertent escalation: Conventional war and nuclear risks*. Cornell University Press. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1xx51d>
- Robert Śmigielski. (2010). The Russian Federation's Military Doctrine. The Polish Institute of International Affairs, Bulletin, 28(104), 205-206. Retrieved from: <https://www.files.ethz.ch/isn/113669/a104-2010.pdf>
- Rose, F. A. (2025). *The Future of Arms Control: Time for a New Strategic Framework*. Just Security. Retrieved from: <https://www.justsecurity.org/116786/the-future-of-arms-control-time-for-a-new-strategic-framework/>
- Russia Military Doctrine (2000), *Arms Control Today*. Retrieved from: <https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine>
- Russian Federation Security Council. (1993). *The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation*. Retrieved from: <https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>
- Sagan S. D. (1996). Rethinking the Causes of Nuclear Proliferation: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*. 21(3), 54-86.

- Sagan S. D., Waltz K. N. (1995). *The Spread of Nuclear Weapons*. 4 Debate, New York: W. W. Norton., p. 240.
- Sagan, S. D., & Waltz, K. N. (2013). *The spread of nuclear weapons: An enduring debate* (3rd ed.). W. W. Norton & Company.
- Saradzhyan, S., (2024). New Principles of Russia's Nuclear Deterrence Liberalize Conditions of Use, Unsurprisingly. *Russia Matters*. Retrieved from: <https://www.russiamatters.org/blog/new-principles-russias-nuclear-deterrence-liberalize-conditions-use-unsurprisingly>
- Schelling, T. C. (1966). *Arms and influence*. Yale University Press.
- Schneider, M. B. (2017). Russia Nuclear Breakout and the New START Treaty, *Real Clear Defense*. Retrieved from: https://nipp.org/wp-content/uploads/2021/03/Schneider_The-NPR-New-START-and-the-Russian-Buildup.pdf
- Schneider, M.B. (2025). The Implications of Russia's New Nuclear Doctrine. *National Institute for Public Policy (NIPP)*. Retrieved from: https://nipp.org/information_series/mark-b-schneider-the-implications-of-russias-new-nuclear-doctrine-no-615-february-5-2025/
- Shah, S. (2025) Trump's Vagueness Over Nuclear Testing Could Fuel an Arms Race. *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2025/10/30/trump-vagueness-nuclear-testing-arms-race-russia-china/>
- Sherwood-Randall, E. (2020). «The Age of Strategic Instability» *Foreign Affairs*. Retrieved from: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2020-07-21/age-strategic-instability>
- Sinovets, P. (2016). From Stalin to Putin: Russian Strategic Culture in the XXI Century, Its Continuity, and Change. *Philosophy Study*, 6(7), 417-423. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/309820158_From_Stalin_to_Putin_Russian_Strategic_Culture_in_the_XXI_Century_Its_Continuity_and_Change

- Sinovets, P. (2024). The one ring and how to destroy it: How Russia has based its foreign policy on nuclear weapons. *Istituto Affari Internazionali* Retrieved from <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/one-ring-and-how-destroy-it>
- Sinovets, P., Budjeryn, M. (2018). *Denuclearization Again? Lessons from Ukraine's Decision to Disarm*. War on the Rocks. Retrieved from: <https://warontherocks.com/2018/04/denuclearization-again-lessons-from-ukraines-decision-to-disarm/>
- Sinovets, P., Melnyk, T. (2020). Nuclear Uncertainties “Increasing” Strategic Instability», *Przegląd Strategiczny* 2020, 13, 44-59. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/346000063_Born_in_the_Ashes_Nuclear_Uncertainties_Increasing_Strategic_Stability
- Sinovets, P., Vicente, A. (2022). Are nuclear weapons ineffective in deterring non-nuclear weapon states? The paradox of Russia's war on Ukraine. *Fondation pour la recherche stratégique*. 42(22). Retrieved from : <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/are-nuclear-weapons-ineffective-deterring-non-nuclear-weapon-states-paradox-russia-s-war-ukraine-2022>
- Skrypnyk, M. (2024). Nato Antagonist: Nuclear Alliance in 2024. *Actual problems of international relations*. 1(156). Retrieved from: <https://doi.org/10.17721/apmv.2023.156.1.21-35>
- Snyder, G. H. (1961). *Deterrence and defense: Toward a theory of national security*. Princeton University Press.
- Snyder, J. L. (1977). *The Soviet strategic culture: Implications for limited nuclear operations*. RAND Report R-2154. Retrieved from <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>
- Stockholm International Peace Research Institute. (2022). *Global nuclear arsenals are expected to grow as states continue to modernize—New SIPRI Yearbook out now*. Retrieved from <https://www.sipri.org/media/press->

[release/2022/global-nuclear-arsenals-are-expected-grow-states-continue-modernize-new-sipri-yearbook-out-now](#)

Stockholm International Peace Research Institute. (2024). *Role of nuclear weapons grows as geopolitical relations deteriorate—New SIPRI Yearbook out now*. Retrieved from <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/role-nuclear-weapons-grows-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now>

Stockholm International Peace Research Institute. (2025). *Nuclear risks grow as new arms race looms—New SIPRI Yearbook out now*. Retrieved from <https://www.sipri.org/media/press-release/2025/nuclear-risks-grow-new-arms-race-looms-new-sipri-yearbook-out-now>

Talmadge, C. 2022. “The Ukraine Crisis is Now a Nuclear Crisis.” Washington Post, February 27, 2022. <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/02/27/ukraine-crisis-is-now-nuclear-crisis/>

Taylor, J. (2022). Deterring Russian nuclear threats with low-yield nuclear weapons. *Journal of Advanced Military Studies Strategic Culture* 2022. 207-229. Retrieved from: www.usmcu.edu/mcupress
<https://doi.org/10.21140/mcu.j.2022SIstratcul012>

The White House & Kremlin. (2021). *U.S.–Russia Joint Statement on Strategic Stability* (Geneva Summit). Retrieved from: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/16/u-s-russia-presidential-joint-statement-on-strategic-stability/>

The White House (2023). *Remarks by President Biden Ahead of the One-Year Anniversary of Russia’s Brutal and Unprovoked Invasion of Ukraine*. Retrieved from: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/02/21/remarks-by-president-biden-ahead-of-the-one-year-anniversary-of-russias-brutal-and-unprovoked-invasion-of-ukraine/>

- The White House. (2022). *National Security Strategy of the United States of America*. Retrieved from: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
- Trenin, D. (2014). 2014: Russia's New Military Doctrine Tells It All. *Carnegie Endowment For Peace*. Retrieved from: <https://carnegieendowment.org/posts/2014/12/2014-russias-new-military-doctrine-tells-it-all?lang=en>
- Tucker, R. W. (1985). *The nuclear debate: Deterrence and the lapse of faith*. Holmes & Meier. Retrieved from: <https://archive.org/details/nucleardebatedet00tuck>
- U.S. Department of Defense. (1994). *Press release on the results of the Nuclear Posture Review*. Retrieved from: <https://nautilus.org/wp-content/uploads/2015/07/dodpr092294.pdf>
- U.S. Department of Defense. (2010). *Nuclear Posture Review*. Retrieved from: <https://csps.aerospace.org/sites/default/files/2021-08/Nuke%20Posture%20Review%20Apr10.pdf>
- U.S. Department of Defense. (2018). *Nuclear Posture Review*. Retrieved from: <https://fas.org/wp-content/uploads/media/2018-Nuclear-Posture-Review-Version-2.pdf>
- U.S. Department of Defense. (2020). *Joint Publication 3-72: Nuclear Operations*. Retrieved from: https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_72_2020.pdf
- U.S. Department of Defense. (2022). *National Defense Strategy*. Retrieved from: <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.pdf>
- Van Evera, S. (1999). *Causes of war: Power and the roots of conflict*. Cornell University Press.
- Walt, S. M. (2018). The world doesn't need any more nuclear strategies. *Foreign Policy*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2018/02/06/the-world-doesnt-need-any-more-nuclear-strategies/>

- Walt, S. M. (2021). It's time to fold America's nuclear umbrella. *Foreign Policy*. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2021/03/23/its-time-to-fold-americas-nuclear-umbrella/>
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.
- Waltz, K. N. (1981). The spread of nuclear weapons: More may be better. Adelphi Paper No. 171. *International Institute for Strategic Studies*. Retrieved from <https://theasrudiancenter.files.wordpress.com/2017/01/kenneth-waltz.pdf>
- Waltz, K. N. (1990). Nuclear myths and political realities. *American Political Science Review*, 84(3), 731–745.
- Waltz, K. N. (2000). Structural realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5–41.
- Williwams, H. (2024). Why Russia is changing its nuclear doctrine now. *Center for Strategic and International Studies*. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/why-russia-changing-its-nuclear-doctrine-now>
- Wohlstetter, A. (1959). "The Delicate Balance of Terror." *Foreign Affairs*, 37(2), 211-234
- Wohlstetter, A. (1959). The delicate balance of terror. *Foreign Affairs*, 37(2), 211–234.
- Woodward, B. (2024). *War*. Simon & Schuster, 448.
- Young, S., Gronlund, L. (2002) A Review of the 2002 US Nuclear Posture Review. *Union of Concerned Scientists Working Paper*. Retrieved from: https://www.ucs.org/sites/default/files/2019-09/npr_review.pdf
- Zajec, O. (2020). Some Other Kinds of Controlled General War: What Debate on the Use of Tactical Nuclear Weapons?. *IESD – Notes de recherche, Collection «Pensée stratégique»*, 30. Retrieved from : <https://iesd.univ-lyon3.fr/wp-content/uploads/2021/10/Publication-IESD-Coll.-Pensee-Strategique-Olivier-Zajec-Some-other-kinds-of-controlled-general-war.pdf>
- Zajec, O. (2022). La dimension atomique de la guerre d'Ukraine. *Revue stratégique. Revue Défense Nationale*. 2022. 129 (2), 75-92. (Ядерний

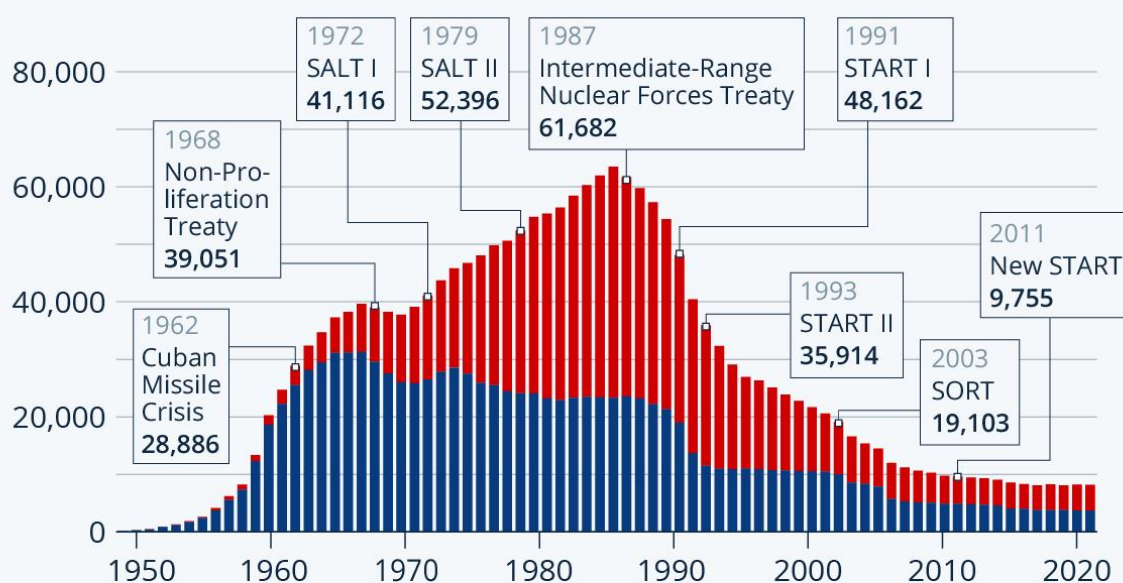
вимір війни в Україні) (французькою мовою). Retrieved from :
<https://shs.cairn.info/revue-strategique-2022-2-page-75?lang=fr&ref=doi>

Додаток 1. Еволюція ядерних арсеналів США та РФ

How U.S. and Russian Nuclear Arsenals Have Evolved

Estimated nuclear warhead stockpiles of the United States and USSR/Russia

■ United States ■ USSR/Russia

Excluding retired but still intact warheads in the queue for dismantlement.

Source: Federation of American Scientists

statista

Додаток 2. Ядерні арсенали держав на момент січня 2025 року.

Table 6A.1. World nuclear forces, January 2025

All figures are approximate and are estimates based on public information or assessments by the authors.

	Year of first nuclear test	Year of first Deployed warheads, 2025 ^a	Stored warheads, 2025 ^b	Military stockpile ^c		Retired warheads ^d		Total inventory ^e	
				2024	2025	2024	2025	2024	2025
USA	1945	1 770 ^f	1 930 ^g	3 708	3 700	1 620	1 477	5 328	5 177
Russia	1949	1 718 ^h	2 591 ⁱ	4 380	4 309 ^j	1 200	1 150	5 580	5 459
UK	1952	120	105	225	225	–	–	225	225
France	1960	280	10	290	290	..	..	290	290
China	1964	24	576	500	600	–	–	500	600
India	1974	–	180	172	180	..	..	172	180
Pakistan	1998	–	170	170	170	..	..	170	170
North Korea	2006	–	50	50	50	..	..	50	50 ^k
Israel	..	–	90	90	90	..	..	90	90
Total		3 912	5 702	9 585	9 614	2 820	2 627	12 405^l	12 241

.. = not applicable or not available; – = nil or a negligible value.

Notes: SIPRI revises its world nuclear forces data each year based on new information and updates to earlier assessments. The data for Jan. 2025 replaces all previously published SIPRI data on world nuclear forces.

^a These are warheads placed on missiles or located on bases with operational forces.

^b These are warheads in central storage that would require some preparation (e.g. the installation of certain components, transport and loading on to launchers) before they could be deployed.

^c This refers to all deployed warheads as well as warheads in central storage that could potentially be deployed after some preparation.

^d These warheads have been retired from the military stockpile but have not yet been dismantled.

^e This refers to both stockpiled and retired warheads.

^f This figure includes c. 1370 warheads deployed on ballistic missiles and c. 300 stored at bomber bases in the USA, as well as c. 100 non-strategic (tactical) nuclear bombs thought to be deployed across 6 airbases in 5 North Atlantic Treaty Organization member states (Belgium, Germany, Italy, the Netherlands and Türkiye). These bombs remain in the custody of the USA.

^g This figure includes c. 100 non-strategic nuclear bombs stored in the USA. The remainder are strategic nuclear warheads.

^h This figure includes c. 1518 strategic warheads deployed on ballistic missiles and c. 200 deployed at heavy bomber bases.

ⁱ This figure includes c. 1114 strategic and c. 1477 non-strategic warheads in central storage.

^j The year-on-year decrease in SIPRI's estimate of Russia's stockpile was largely due to a reassessment by SIPRI of the number of warheads assigned to non-strategic nuclear forces.

^k North Korea might have produced enough fissile material to build up to 90 nuclear warheads; however, it is likely that it has assembled fewer warheads, perhaps c. 50.

^l Based on new assessments, SIPRI estimates that the overall global inventory stood at 12 405 in Jan. 2024 rather than 12 121 as published in *SIPRI Yearbook 2024*.